שאול
טשרניחובסקי

ספורים

שאול טשרניחובסקי

ספורים

✱

הוצאת „דביר" ירושלים

ברלין תרפ"ב

בית־דפוס „וויקטוריה", ברלין.

אשכנזים

*

נתפרדה החבילה

*

ערב יום הכפורים

*

חולו הפרטי של
הדוקטור הצעיר

*

בבית הקברות

*

פלוטנפורלגה

אֲשְׁכְּנַזִּים

עכשיו, בשעה שכולי עלמא עסוק באשכנזים, אני נזכר, האיך היה עסוק באשכנזים גם עולמנו הקטן שלנו, כלומר: אבא ואמא ואני הקטן והרבי ז"ל, ושוב אני חוזר ואומר, מה שאני רגיל לאמר תמיד: עסקנו זה לא היה עסק ביש, והלואי ושבנו לעסק עם האשכנזים כבימים מקדם.

היהודים דרי כפרנו רבם בעלי מלאכה פשוטים: סנדלרים, רצענים, חיטים, זגגים, וגם רוכלים פעוטים. הללו לא היו זקוקים לאשכנזים ודבר לא היה להם עם שוכני הקולוניות. לא כן בעלי ההשפעה שבכפרנו — בעלי החנויות והמחסנים הגדולים והוֶיצל"ך בפרט, שהם ידעו והכירו בכל הטוב הכרוך בעקב המגע והמשא עם עולמם של האשכנזים.

כל יהודי בכפרנו, בין שהוא חנוני ובין שהוא סוחר בתבואה, יש לו "חסידיו" שלו מבין אומות העולם, שהוא צריך להם ושהם צריכים לו. הם קונים ותיקים, קונים קבועים בחנותו, ואליו יפנו ראשונה, והוא מקיף להם ביד פתוחה כל ימות השנה. ואליו יביאו את הזבדה ואת החמאה ואת העופות, והוא, כלומר היהודי, אליהם יפנה ראשונה כשהוא צריך לחלב בכל ימות השנה, ולקש ולצפיעי הבקר, שבהם מסיקים במקומותינו

את התנור בתחלת הסתו. וכשתובעת הפלונית שלו נערה משרתת – אל ביתם ירד, ומבנותיהם יקח לו אמה ושפחה. ואליו, אל היהודי „שלו", יבוא הערל לתנות צרתו, להתיעץ בכל דבר. וביומא דפגרא, והקונים מעטים, עם היהודי שלו ישחק הערל ב„דמקא" בין קונה לקונה. וכשירד השלג הראשון יבוא לביתו של היהודי בעגלת החרף שלו, ויושיב בה את כל היהודונים הקטנים כשהם כרוכים ועטופים בגדים חמים עד בלי הניע יד או רגל, ויסובב עמהם לשם טיול הרחק הרחק ברחובות הכפר. ומן הטיול לא ישוב אלא אם כבר סמקו הילדים יפה יפה, ועיניהם מתנוצצות. בשכר זה יקבל מנה יפה: כעך של שבת וצנצנת יי"ש. בניו, השקצים הקטנים של הערל, יסורו בימי גנוסיא של משיחם אל ביתו של היהודי והכוכב המואר בידם, ובראש השנה שלהם יבואו לברכו בסמן טוב, יזרקו עליו מן הדגן שבידם ויברכוהו בברכה השגורה בפיהם. ובתו הכלה תבוא עם רעיותיה, עדויות מקלעות ופרחים של ניר, להגיש ליהודי את החלה העשויה בצורת פיקה זו, שבני אדם גסים מכבדים בה איש את רעהו בשעת כעסם: מעין אצבעות כפופות ואחת בולטת לחוץ – רמז הזמנה לחופה וקדושין.

ואשרי מי שיש לו גם „חסידים" אשכנזים.

בהיותי עוד קטן שבקטנים ידעתי: כל מי שיש לו „חסידים" אשכנזים, מובטח לו שיראה את עולמו בחייו.

בדרך כלל, בריה משונה במינה הוא האשכנזי. אין הוא סתם אכר מגושם, זולל וסובא, אבל למעלת „אדם" ממש לא בא. ואנחנו בני ישראל היינו יושבים ודורשים בשבחו ובטיבו המשונה של זה.

לפי האמת, הוברר לי שהאשכנזי אדם הוא לכל דבריו, פירוש: דומה הוא בכל ליהודי, אלא שלשונו „הורגת" אותו, כלומר, לשונו מְגֻוּלְתּוֹ, תלבשתו — כזו של יהודי ממש, ולא עוד אלא שלא כל ישראל זוכים למלבושים טובים כאלו שלו. גם בדרכיו ובנמוסיו יתנכר לטובה מן האכר המזוהם והסובא, שכורים ב„בל יראה ובבל ימצא" הם בקרב האשכנזים, את פיו לא ינבל האשכנזי לעולם, הויצ'לך — אלה שיש להם משא ומתן עמהם — מספרים פלאי פלאים על הסדר והנקיון השורים בבתיהם, החטים הטובות שבפלכנו הברוך בתבואה — חטיהם של האשכנזים הם, גונבי הסוסים רואים בחלומם סוסים של אשכנזים, והעגלה הירוקה והמצפה חשוקי ברזל, בה יתפאר האכר האמיד, גם זו על שם האשכנזי היא נקראת, שוליא דנגרא, המסתכל בעבודה תמה ונקיה, מְצַיֵּץ בשפתיו ואומר „מעשה אשכנזי", וכשבאים ה„קַצָּפִים" מפלכי רַסֵּיָה בראשית הקיץ, אכולי חמה ונעולי הַטְּנוֹת* ומגליהם הגדולים בידיהם, ותופשים להם מקום ברחבה שלפני החנויות, והקרקע מאדימה לרגליהם מקליפות סרטנים, שנדונו ברותחים, והם יושבים ומחכים עד שיבואו אדוני השדה וישכרום לעבודתם, — גם הם נכספים לעבוד אצל האשכנזים, אדונים קשים המה האשכנזים ומעבידים קשה, אלא שאינם מקפחים את השכר ואינם חסים על מזונות, אדרבה, זה דרכם: שכרו פועל — מיד מגישים לפניו את התחמיץ ואת הצלי ואת הלחם ומסתכלים באכילתו, קבלה בידיהם: „לסתותיו של אדם אחראין וערבאין למעשי ידיו", כל הממעט באכילה, כידוע שאין בו ממש, והוא נפטר תיכף.

* Bactschuhe Лапти

אבל גם זאת ראיתי: לידי התפעלות יתרה אין האשכנזי מביא את היהודי. אמנם טוב לו לאשכנזי ממנו. גם מצבו בטוח. גם עשיר הוא וביתו מלא כל טוב, והוא בבחינת „פריץ". אבל — חסרה לו חריפותו של בן־ברית. אין לכחד, כי רב תבונה לו, יש לו מקצת גם מחכמה עליונה, אלא שאין זו חכמת ישראל. מחו של אשכנזי הוא בבחינת כנפי ריחים: הן עושות דרכן במדה ובמשקל ובישוב הדעת, ועבודתן עבודה קימת, אלא שיש בהן הרבה גם מן הקשי והכֹבד, והן זקוקות לרוח שאינה מצויה, שתביא אותן לידי תנועה. לא כן מחו של יהודי, שהוא בבחינת שעון קטן, שעון של כיס: די לו ברמיזתו של המפתח — והנה שאון והמולה, חיים ותנועה וזמזום, וגלגל עובר גלגל, נחפז ורץ, נתקל בקטן וגדול: קיש־קיש! קיש־קיש!...

האשכנזי היה רצוי גם לאנשי הָאַמְבַּרִים, כלומר, לבני בריתנו סוחרי התבואה, הנהרגים על שוה פרוטה. כל זמן שהיה עסק התבואה בידיהם בלבד היה גם הָרֶוַח, בין שהוא גדול ובין שהוא קטן, מצוי בכיסם. אבל משרבו גם הסוחרים משלהם וכסף רב להם, ודחקו את רגלינו — אנוס היה הסוחר היהודי להתחכם ולהתחכם, כדי לראות ברכה בעמלו. כי גם הערל שבמקומותינו חשוד וחשוד על הגנבה ויודע הלכה זו כיצד מערבים שבלת שועל בחטים. מה שאין כן האשכנזי שאינו יודע כל „חכמה" ונותן תבואה נקיה מכל תערובת, חטים לחוד ושבלת שועל לחוד.

ואנשי האמברים שלנו צרכיהם מרובים וגברו העונות ויש מהם „התופשים מלאכים". אחינו שבפולין וליטא בוראים

מלאכים בתקיעות שופרותיהם, ואנחנו, עמי הארצות שֶׁבְּטַבְרִיָּה תופשים „מלאכים" בתקיעות כפינו. מגויי מיכאילובקה — הוא הכפר שלנו — צריך סוחר להזהר, שלא יעשוהו הם „מלאך" לעצמם. לא כן הגויים של שאר הכפרים הקטנים, המביאים את תבואתם למיכאילובקה. יש כמה וכמה דרכים ליהנות מהם. למשל, אחינו בני קאמינקא משתמשים במטבעות כסף חדשות „לשם סגולה". החטה השעורה נמכרות במדה, המכוונת לגבי משקל: בחבית בת חמשה פודים. האכר מודד חבית ושופכה לתוך האסם שבאמבר, ועל כל חבית וחבית הוא נוטל סמן מאת הקונה. ולאחר ששפך את כל התבואה שלו לתוך האסם, הוא חוזר ומונה את כל הסמנים שנטל, והרי הוא בא חשבון ויודע כמה חביות שפך. מה עשו בני קאמינקא? יודעים הם בטבעו של ערל שגנב הוא, שביחוד הוא להוט אחרי מטבע חדשה, נוצצת. עמדו ועשו לסמנים מטבעות של כסף בנות עשרים אגורה, מטבעות חדשות, שזה עתה באו מגנזי המלכות, מבריקות ונאות. חבית חבית ומטבע בצדה, וכמספר המטבעות הנמצאות אחר כך בידו של הערל, מספר החביות. ואולם מה יעשה הערל והמטבעות מבריקות ומגרות את יצרו? הרי הוא מעלים מטבע אחת ומבליע אותה בתוך כיסו, ומחזיר ליהודי מטבעות סמנים פחות ממה שנטל. הערל שמח שמלא את תאותו וגנב, והיהודי אינו מתאבל, כי עמדה לו ערמתו „לתפוש מלאך"...

אבל את האשכנזי הישר אין לתפוש על מטבע, ואפילו על מטבע בת רובל, ולא עוד, אלא שבכלל אינו מאמין ליהודי, ובביתו, באמבר שלו הוא נותן במשקל כל שק ושק שהוא מטעין

על עגלתו, ורק במאזני ביתו הוא יאמין; היהודי מתנהג עמו בחסידות: „אדרבה, עשה, ידידי, כרצונך; תם אני, נקי אני, וידי לא תגע גם בדגנך גם בשקך, וגם את החשבון אתה תחשוב — ואני אשלם”. והאשכנזי נהנה הנאה מרובה, מעמיס הוא את שקו על כתפיו, מעמידו על כף המאזנים ובוחן ובודק משקלו — פודים וליטראות, והולך ורושם משקלו של כל שק ושק בנתר או בגחלת על גבי הכתלים. וככלותו את מלאכתו הוא טורח, מזיע ומוציא מספר לליטראות לחוד ולפודים לחוד, ומפני שֶׁהִסְכִּין להעלות מאה פרוטות לכל רובל אחד, הריהו מעלה גם מאה ליטראות לכל פוד... דעתו נוחה, שלא נתן לרמות את עצמו, והיהודי רואה ואינו מוחה בידו ונהנה, כי מן השמים זִכּוּ לו „לתפוש מלאך”...

חנונים ובעלי מחסנים שבישראל, על מה הם מתפללים? כי יזכם הקדוש ברוך הוא בלקוחות אשכנזים. מה בין סתם לקוחות ללקוחות אשכנזים? סתם ערל, כשהוא בא לחנות מה הוא מבקש? ליטרא נפט, מחברת ניר לפפירוסות, שתי ליטרות בורית, שמינית טֵה, שתי תיבות גפרורים, אחת בחדש — שתי ליטראות כעכים, תיבת זפת למשחה, תריסר מסמרים, שני דגים מלוחים, ופעם בשנה — היין של ברזל, שתי ליטרות שזיפים בערבי חגאות שלהם. — כומר או מורה קונה שתי ליטראות מקרונים, ליטרא אורז, וחמש ליטראות סֻכָּר, בת ישראל קונה בערבי שבתות ליטרא נרות, דוקא של קרסטובניקוב, חצי ליטרא קהוה, שזיפים צרפתיים ואגסים יבשים ללפיתה, וחתיכה אחת „בורית ביצים”, ובשכר קניה זו השאילה נא לה צלוחית קטנה,

כי נחפזה היא לאפותיקה ליטול שמן שקדים לסלסל בו את שערותיהם של הילדים. לא כן האשכנזי. הוא קונה סחורה משובחה, ועל כספו אינו חס, וקונה היא בבת אחת צרכי ביתו לכמה וכמה חדשים, ועל המקח אינו עומד, אלא כדי לצאת חובת משא ומתן, להראות לך, כי גם הוא אינו „קטלא קניא" ומבין בסחורה. ראשית כל קונה הוא קהוה עשר ליטראות, סֻכָּר—פוד או שנים. וחנוני פקח הולך ומונה לו מכל הטוב שיש אתו, וזה נוטל ונוטל, והכל ביד רחבה—גפרורים לחצי שנה, ארז וטה, תופינים וכל מיני ממתקים, דוקא מן המובחרים, בורית לכבוס לבנים, בורית לנטילת ידים, צרי וקנמון, עלי דפנה וכל מיני בשמים, נפט—פוד, משחה לעגלות תריסר תיבות וכו' וכו'.

הקונה שמח והמוכר פניו מבהיקים—וחדוה ונהרה שרויות במחסן. החשבון הולך ומצטרף לסכום הגון. היהודי מעביר קו תחתיו ומְוַתֵּר על הפרוטות. האשכנזי נהנה מאד מסחורתו ומהיהודי שלו, פושט לו את כפו הרחבה והבשרנית, ונפטר ממנו בברכה ובהבטחה לשלוח אליו גם את קרוביו ומכיריו.

לא היה בכפרנו איש שידע לכון את דרכיו עם קונים אשכנזים כאברהם חותנו של „הגביר אליקום". כֻּלּוֹ היה מכרכר כנגדם, שואל ומשיב בבת אחת, מוזג להם קהוה בביתו ליד חנותו, מעתיר עליהם אמרות פיו ואינו נותן להם פתחון פה, ומעניקם מכל טוב כמה שהם דורשים וממה שאינם דורשים, ומשרתיו עושים אותה שעה ככל אשר יֵעָשֶׂה „לתפוש מלאכים" כדבעי, אלא שסחורה משובחת היה אברהם נותן לאשכנזיו.

ויש שזכינו גם אנו, כלומר אבי, לאשכנזים. עגלת צב קלה היתה באה לשוק, הולכת וקרבה לחנותו של אבא, ו„פֶּטֶר" גוץ, כרסני, בעל עורף שמן, יורד בישוב הדעת ובלא חפזון מעל דרגש העגלה, אוחז במושכות הסוסים הגדולים והבריאים, ששערם מבהיק, וקושרו בקונדס אשר לנוכח פתח החנות. ה„מוֹטֶרְקָה" הגוצה והרחבה, כדי חבוק שני אנשים, קמה גם היא מעל מושבה, והעגלה נרתעה תחתיה ועולה ויורדה, עולה ויורדה כסירה קלה בלב ים נרגש, והיא, ה„מוטרקה", מתחזקת ועומדת, אוחזת בידות העגלה, מרימה קורת בית הבד, עטויה פוזמק אדום אדום, ויורדת בנשימה כבדה על הארץ. וכשהיא נכנסת אל החנות, אבא בהול ומבוהל ואינו יודע מה יגיש לה לשבת—כסא אחד או שנים. לסוף מתבצר מקום לגוף זה, והיא יושבת ונאלמת. אבא נכנס בדברים עם ה„דייטש", תוהה על קנקנו, קורץ לי בעיניו ולוחש לי באזני כשהוא מטעים דבוריו בלשון קודש, לשון שאין ערלים נזקקים לה, וגוזר עלי: „מהר ורוץ אל הדוד ליב... קהוה מן המובחר עשר לטראות... חמש טה... ארז—מן המשובח... אגוזים—אֲנַדּוֹל... ממתקים מחרקוב... כסף יקבל לאלתר... הגד, אשכנזי בא... יעק׳ל יביא כל זה... יכנס מעבר מזה, בדלת הפונה כלפי כאן... דגים! מלוחים חבית קטנה"...

ואני רץ תיכף ונתקל באבנים ובכלב, ואינני מתירא ממנו, שמא יעמוד, המחוצף בפני עד שאכנס לחנותו של הדוד ליב. והדוד יושב כפוף על ספריו, משקפיו רכובים על גבי אפו, והוא משפשף את ידיו, מפהק בהרחבה וזורק עין בוחנת בזוית

זו ובזוית זו כלפי משרתיו. בכלל ירא אני את הדוד ליב, אבל ברגע זה אינני חש כל פחד. אני מסתכל ישר לתוך עיניו, הנראות לי כעופרת קשה, ואני עומד ומונה: „קהוה, טה, אגוזים... דגים מלוחים... כסף לאלתר... אשכנזי בא"...

— אשכנזי נכנס אצל אבא? — חוזר דודי על דברי.

הוא דוקר אותי במבטיו, יורד מעל דוכנו, משפשף שוב את כפיו, צועד ובא לו עד לפתח חנותו, ממצמץ בעיניו ומתבונן כלפי חנותנו.

והוא חוזר ונכנס לתוך חנותו וקורא:

— „יעק'ל! תן לו כל מה שנחוץ—מהר ושא!" — והוא זורק עין כלפי יעק'ל, הטרוד באותה שעה בדגים מלוחים, שהוא בורר מתוך החבית בשביל ריבה נאה, ומתכון, כפי הנראה, לתתם בחיקה דוקא, והריבה מסמיקה כלה.

— מה אתה מתמהמה שם זה שעה שלמה? — נותן עליו דודי בקולו וקללתו התדירה נושרת מתוך פיו: — יכנס הרוח באבי־אבי־אביך!...

* * *

ראיתי אשכנזים ואשכנזיות זקנים וזקנות, אבל אשכנזים נערים לא ראיתי מימי. לפי השערתי צריכים היו גם הם להיות כזקנים: בשרנים, מגולחים, ומקטרות בפיהם, ורק קטנים מן הזקנים בקומתם—ו„המוטרקה" הכרסנית הגוצה לימינם, ומבטת עליהם בעיני עגלה נאלמה. ויש שהייתי מאמין, כי אינם בכלל במציאות. והא ראיה: יהודים „בֶּנְדֶּטִים" ו„פַּלְקִים" מגודלים ראיתי כמה וכמה, ו„בנדט" קטן ו„פלק" קטן לא ראיתי מעולם.

אבל לבסוף אִנָּה השם לידי לראות אשכנזים בחורים ולהתבונן אליהם מקרוב, כיצד הם אוכלים ושותים.

מעשה שהיה כך היה:

„עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו", פרוש: משנכנס כסלו התחילה שירת ה„הוזים" מצלצלת בכפרנו. ה„הוזים" הלא המה נערי הכפר שהגיעו לפרקם ועליהם לעמוד אותה שנה לצבא. ומתכנסים הם כאותן הצפרים, המתעתדות לפרוש כנפים ולטוס אל מעבר לים. וסיעות סיעות הם משוטטים ברחובות לילה לילה, ופיהם מלא שיר וקולי־קולות, ומתאנים הם לכל עובר, ובפרט לבני ברית, מתהוללים ועושים מעשה נערות. הגנבות מתרבות, אלא שלגנבות אלו נוסח מיוחד יש. גנב, שפרנסתו בכך, כיון שפרץ למרתפו של ישראל, הרי הוא נוטל מכל הבא לידו ואינו משאיר כלום. לא כן ה„הוז", שגם בגנבתו אינו עושה אלא מעשה נערות בלבד. הוא טועם מן הזבדה, ואת הקערה הופך על פיה, טועם מן הצלי ומן הקורקבן וצואר האוז, השמור מן השבת, ואת השאר הוא טומן בכד החלב, נעשה שותף לבעלת הבית באבטיחים ובצמוקים, ועוד מעשי שטות כאלה. ביום שוק משוטטים הם חבורות חבורות לבושים בגדי חג, נכנסים לחנות קטנה, עושים את עצמם קונים ומתכונים לגנבה קטנה. פקידי הכפר עושים את עצמם כאילו אין הם מרגישים בהם, ובסתר נפשם הם יראים מפניהם, כי אין כל פחד לנגד עיניהם של ה„הוזים", ופגיעתם רעה תמיד, וביחוד בלילות. ויש שהיינו רואים יהודים נמלטים לבתיהם מאימת פגיעתם של ה„הוזים" דחופים ומבוהלים,

ערדליהם שופעים רפש ושפולי בגדיהם מעוטרים עטרת רפש על גבי טיט.

וכל אותם הימים — כמעט שבוע תמים — היה המון שוקק ממלא את כל הרחוב מאז הבקר עד הערב. וגם בחיי בני ישראל היו מעין חביון ותנועה פנימית.

שבוע זה הוא גם של בחורי ישראל שהגיעו לפרקם לעמוד בצבא. בחור מיוצאי פולין — אין איש יודע להיכן הוא נעלם פתאם. „גנבי פולין” — כמו שקוראים להם במקומותינו — יראים מפני עין רעה ואין איש יודע בצאתם ובבואם. ואמנם יש טעם למה שהללו נעלמים ואינם ממהרים לשוב לקניהם. „חבריא” יש לנו, שהיא מוכנה ומזומנה למסור למועד הנכון מודעה למי שנחוץ... בני ליטא ופולין מתחילים להתיעץ בעוד מועד, שנה אחת קודם ה„פריזיב”*, באיזה מקום יש לבחור כלומר: באיזה מקום נוח יותר להפטר מן הצרה. לא כן הבחורים ילידי כפרנו. המה מתחילים בנשפים של קלפים ושותים חומץ, נכנסים להתיעץ עם אִיסִי־אִיסַאִיץ וינגירוף, הבקי בכל החוקים, והולכים אל הרופא לבדוק את גופם ומשלמים לו בעין יפה. המהדרים והפקחים שבהם מקדימים ללכת אל החובש. כמובן, לו, לחובש, אין כל שייכות לדבר, אלא שהוא משמש זה חמש עשרה שנה ב„זמסטוה”, ובכלל אתו אפשר לדבר בהתגלות הלב, וממנו אפשר לקבל רמיזה על מה לדבר ואיך לדבר עם הרופא המשוגע. ובכלל, אם לא יועיל לא יזיק. הפקחים שבפקחים נוסעים לעיר המחוז אל הרופא ק. חתנו של „גביר” כפרנו, לשעבר, אחרי חתונתו, ישב גם הוא בכפרנו והיה רופא

* „פריזיב” — מועד הקריאה לצבא

לקהלתנו׳ ובשביל זה עינו יפה על בני הכפר׳ ובכלל׳ מי יודע מאין יבוא עזרו של אדם? — איסי איסאיץ נעשה חביב על כל הצעירים והם חולקים לו כבוד׳ מתפעלים מהלצותיו ומחניפים לו׳ הדורש בעצת הרופא נכנס שוב בערב אל מעונו של איסי איסאיץ׳ ובצאתו פניו מבהיקים׳ לבו דופק בחזקה׳ עיניו מתנוצצות׳ ומהן יש ללמוד הרבה׳

גם אנחנו הקטנים מצאנו קורת רוח באותם הימים׳ נהנים היינו מן ההמון הגדול ומכל ה״הו־הַא״ הזה — כדברי אבא׳ הנה שרי צבא לבושי בגדי שרד׳ כפתוריהם נוצצים׳ חרבם מצומדת להם על ירכם ועל חזיהם אותות כבוד על פתילים רבי גונים׳ גם להפריסטב שלנו בגדי שרד ואותות כבוד, אבל צא וראה׳ מה בינו ובין השרים ליופי׳ ומהרהרים היינו אחרי דבריו של בַּאלַאבַּאנוֹב הזקן — מי שהיה חילו של ניקולי הראשון — כשהיה עומד גם הוא עם יתר הקהל ומסתכל באלה ומספר: ״בימיו של אבא ניקולי היתה התלבשת כך וכך״ — וממילא מובן׳ יותר יפה׳ ביחוד עֲנָיְנוּנֵי היוֹצאים׳ או׳ יותר נכון׳ הנמלטים׳ מבית הפקידות׳ פניהם מסמיקות כאלו הם יוצאים מבית המרחץ׳ להבדיל׳ ידם האחת אוחזת׳ במחילה מכבודכם׳ בתחתונים מלפניהם׳ וידם השניה אוחזת את הכובע׳ ויש שזו תקועה בכיס בגדם׳ הנה אחד יוצא מבוהל׳ עיניו בולטות׳ יוצאות מחוריהן׳ ופיו פעור׳ טפשות משונה שפוכה על כל פניו׳ וְהַדִּבֵּר אין בפיו׳ נחפזים אליו אביו׳ אכר זקן מיושב׳ זקנו יורד על מדותיו ופניו חורים׳ אוֹ אשתו הצעירה ועיניה דומעות׳ או אמו׳ זקנה צמוקת פנים׳ תופסים הם בימינו׳

והוא – שריריו רועדים, וחבר מרעיו נדחקים אליו גם הם: "מה, מה"? – "הָזְש – הָרְזְש!" קורא הלה, משליך כובעו על הארץ, רוקע ברגליו ויוצא ברקוד משונה ואוילי, "חַיָל! חַיָל"! – אביו אוחז בו כשפניו מחוירים ומוליכו הביתה, ולמחר, כשפג יינו של הבחור, והנה גם הוא עומד, צופה ומביט ביוצאים, אבל פניו חִוְרִים, ודעתו מיושבת עליו.

יהודי, כשהוא יוצא, ממהר להסתר, להיות מן הרואים ואינם נראים. אבותיו, אחיותיו, כל מכריו ומכרותיו, שכניו ושכנותיו, נחפזים מבוהלים ודחופים אחריו, דופקים בכל העוטרים אותו בהעזה משונה: "נו – נו? תופסים בכפתורי בגדיו, שלא רוכסו עדיין, פונים איש לרעהו – ואין איש יודע מה עד שישוב הביתה.

יש עוד מין שלישי ביוצאים – נבוך ומבויש, גבר לא יצלח, אינו מעיז להביט ישר בפניהם של השתים עליו – באיבה ובקנאה מסתרת, קטע, גדם, ובעלי המשקפים העבות עוברים שלוים ושקטים, אבל נכר כי מצניעים הם ללכת, כאדם החפץ להסתר מעין כל, כמבקשים סליחה, כחתול שסרח.

וכל הקהל הגדול עומד ומשוחח ופולט קליפות של זרעונים. ובכלל, מענין היה כל אותו ה"הו־הא", כמו שהיה אומר אבא.

* * *

באו ימי כסלו הללו, ואנחנו הקטנים שבנו מן "החדר" בצהרים, והנה גְרֵי חצרנו נקבצו כלם יחד, עומדים על יד הגדר, משוחחים ומפטפטים, כדרך שעושים בימי שבתות

וימים טובים, וְגוֹלְדָּה שכנתנו, הַגָּרָה ממולנו בבית הקטן, גם היא בתוכם ומשדלת את אמא:

– אולם לכם! למה הוא לכם? מה איכפת לכם, אם תזכו גם אתם? הגבירים רשאים? דינרים אינם מתגוללים בחוץ. אולם לכם, למה הוא לכם? הנה ה"שוורציאהרליך" (רמז לקרובינו ממשפחת שוורץ) כלם, כלם הכניסו לתוך חדריהם, גם "הזמיר" הביא לו חבורה...

– כלום יודעת אני? – משיבה לה אמי במתינות – צריך להתישב – יבוא הוא.

– אמנם ואמנם צריך – מסייעות לגולדה יתר שכנותינו, וגולדה מולכת רגע בכפה.

– ר' וולוויל הכניס שתי קולוניות לביתו, גם לביתם של ה"שוורציאהרליך" הביא. וָוָה סָלָוֵי (מעשה בקורא שקנה בר־נש זה לשם זמיר) גם הוא זכה, לו הרבה מכרים בין האשכנזים. מה בכך? ארבעה ימים – ואחרי כן ראשם והר' והקרבונים נשארים בכיס... ואל שוק הדגים אי־אפשר לגשת, והקצבים מלסטמים ממש את הבריות... הנה הנה שוב באים, עוד באים..

מתבונן גם אני אל עבר רחוב היהודים ואני רואה: כל גרי החצרות איש על שערו חונה, ועגלות עגלות אשכנזים יוצאות מעבר הגשר מלאות אדם. והרשל הפולני יוצא ומקבל את פניהם, והם עומדים רגעים אחדים עמו, ואחר כך הוא עולה לעגלה ראשונה, ומיד נמשכות אחריה כל יתר העגלות המלאות אשכנזים לביתו של זלמן הזגג.

– חייכם, נצא ונראה! – יועצת גולדה.

התבוננתי בפני אמי והכרתי בהם, שגם היא היתה רוצה, אלא שאינה מוצאה עצה זו יפה ומן הנימוס. ואולם, לשמחתי, רמזה לי בעיניה כלפי ביתו של הזגג. מהרתי לעשות רצונה, וכנראה כוונתי את הרגע. לא שמתי לבי — כמו שֶׁצֻּוֵּיתִי — אל השביל, ועשיתי את דרכי נכחי בטיט ובשלולית, ונכנסתי למבוא ביתו של זלמן הזגג — אדם גוץ ומזוהם, שונא ילדים, וריב היה לו תמיד עמנו והיה מטיל עלינו אימתו, כי היינו חובבים את סוסיו הדוויים, וברשותו היינו מוליכים אותם בערב אל השוקת, נהנים מרכיבה עליהם, ודופקים בהם בחזקה, כיון שפרשנו לרחוב השני ואין עיניו של זלמן שולטות בנו.

זלמן טרוד ומזיע. עומד הוא באמצע אולמו הקטן, ואשכנזי כרסני על ידו. מקטרתו בפיו ומתבונן אל כל עבריו. שניהם מדברים אשכנזית. באזני ממש שמעתי אותם מדברים אשכנזית, ונוכחתי, כי יש לי תפיסה בלשון זו ואנכי לא ידעתי. כלומר: את דברי האשכנזי הזקן לא הבינותי, אבל את דבריו של זלמן הבינותי תיכף, ותוך כדי דבור למדתי, כי ההבדל העיקרי בין לשון היהודים ולשונם של האשכנזים אינו אלא זה שהללו בפתח מפתחים. הנה כן, למשל, בפירוש אמר זלמן כשהראה על ביתה של האדיל האלמנה — "הַאדיל די אַלְמַנַה".

וזלמן מראה על הכירה ועל המטות, מראה ואומר: "וגם פה על ה"לֶ'זַנְקָה" תשכב, רבי דייטש... ויש ויש עוד... חמשים אגורה לגלגלת". הזקן מסב פניו אל נעריו והם פותחים את שער החצר והעגלות נכנסות. הנערים מורידים מן העגלה שקים גדולים, כנראה כבדים, כדי להסיעם לתוך הבית.

ואחר שגער בי הזגג המזוהם, מהרתי לחזור לאמי ולספר לה את כל אשר ראיתי ושמעתי, ובפקודתה נחפזתי כעל כנפי רוח לאבא, אל החנות. בדרך נצנצה בי מעין נבואה: „דומה, כי לא אלך מחר אל החדר ויום טוב יהיה לי".

ואבי כבר ידע, כי השנה נפסלה זכותם של הקולוניסטים האשכנזים שלא לעבוד בצבא, והפעם עומדים גם הם על הפרק, וצריכים גם הם לבוא בשביל כך לכפרנו.

אבא הניח אותי בחנות ויצא.

הספקתי למכור קופסא אחת משחה לאופנים ושני דגים מלוחים — אַסְטַחַנִים בני ארבע אגורות, והייתי מתקשה בהלכה, כיצד מעלים עלוקה מתוך הצנצנת בשביל זקנה חולה, שספרה לי באריכות, האיך מרפאים אותה זה כמה בבית החולים ועד עתה עוד טרם יודעים הרופאים מה היא מחלתה, — והנה אבא שב.

נתן לי רביעית הליטרא טה, וגם כסף נתן לי, ושני בקבוקים של זכוכית ירוקה, והבהילני לבית מוכר היי"ש. ודרך אגב הזהירני, שלא אהיה נבהל בדרכי ולא אשבור את הבקבוקים, ולא אתגרה מלחמה בכלבים. „ועוד תכנס אל פריד — סיים אבא — ותאמר, כי ישלח לנו תיכף תריסר בקבוקים בירה... ואל החדר לא תלך היום".

וכשבאתי הביתה, והנה האולם שלנו ריק מכל הצעצועים שהיו בו עד עתה, וגם השלחן העגול איננו, וְהַסַּפָּה עומדת יתומה עזובה, ומן התמונות שעל גבי הקיר לא נשארו אלא מעטות, וכל האולם מראהו כמראה „החדר" בערבי פסחים — חול זהבהב זרוע במדה גדושה על הרצפה.

ועוד בו בערב סרו אלינו ארבע עגלות: אשכנזים צעירים שתקנים וה״שולץ״ הזקן והבשרני גם הוא עמהם; זלמן הזגג הביאם, היות ש״השולץ״ מכרו הוא וחדרי בנותיו וכלותיו כבר מלאים, העניק גם לנו מן הטוב הזה.

וגולדה שכנתנו למדה דעת לאמה:

— כן, כן, בהן שלי. אל היי״ש מוסיפים מנה אחת מים; צנצנת צנצנת ושכרה בצדה.

פני אמי מסמיקים, ואני נהנה, שאין דעתה כדעת השכנה. אמי יודעת טיבה של פטפטנית זו, ואינה משיבה.

אותו יום לא הלכתי ל״חדר״ ובשליחותה של אמא הלכתי שלש פעמים לאבא לחנות. מרוב טרדה לא הרגישה אמי כי ה״שַרְף״ הארור אינו כרוך על צוארי, וגם על כמה וכמה חטאים אחרים לא הוכיחתני.

בערב טפסנו — אני ואחותי — ועלינו על מחיצת האולם, העשויה קרשי עץ, ונסתכלנו באורחינו. ומזלי הטוב גרם לי, כי הצלחתי ונעשיתי תיכף שותף לאבא ואמא במלחמת הקיום. האשכנזי הזקן הכרסני ועוד שנים שלשה מן האבות ישבו אל השלחן, וסחו זה עם זה בדרך כבוד ובמתינות. ״השולץ״ הסב אלי פניו ואמר מה שאמר. מכל דבריו הבינותי רק מלה אחת: ״מוּטֶר״. מיד נשמטתי מעל המחיצה ומהרתי לאמא. נכנסה אמי אל האולם, ודברה מה שדברה, ובעבור רגעים מועטים, ואני נכנסתי אל האולם ובידי טס, ועל הטס צנצנות מלאות יי״ש — ואותן העמדתי על השלחן.

כיצד יש בעולם „הוז" שאינו שותה שכור, ובעיניו לא תלין חוצפה? לא היה שום הבדל בינם ובין „ההוזים" מבני ברית, אלא שהללו, הבחורים האשכנזים, היו כלם אמיצים, רחבי חזה ואדומי לחיים, ושקט ובטחון נשקפו מתוך עיניהם הכחולות, ופניהם היו גלוחים וחלקים, רק אחד מהם היה עדין פנים עם זקן משי קטן, צר כתפים, ועיניו אמוצות ותמהות. —

„השולץ" רצה לעשות לי נחת רוח ונתן לי פת כיסנין שמנה ועבה, זרועה כולה צמוקים על מצע של גבינה מטוגנה בסכר, וגם לאחותי נתן, ואולם המתנה שקבלתי מאת „השולץ", שהתאכסן בביתו של זלמן הזגג, השביעתני עונג מיוחד. הוא נכנס להאורחים אשר בביתנו, שתה את כוסו, שבח את היי"ש ואמר:

— טוב, טוב, הרבה יותר טוב משלנו.

אני הבינותי במה תלוי שבח יינו של אבא, ומעומק לבי נתתי תודה לאמא, שאינה עושה ליין כמעשה זלמן הזגג...

לאחר שהוציאו „הנערים" את גורליהם, ניכרת היתה גם בקהלם איזו תנועה. לפעמים היו יוצאים חבורות חבורות ושבים יחד עם חבורה אחרת, סחו אלה עם אלה, ושתו בחפזון כוס אחת ושניה, ויש שהוציאו חבל קטן ומדדו זה את זה — ארכו ומדת חזהו.

עם חשכה נכנס „הרבי" לביתנו. תיכף נגש אליו בעל זקן המשי והעינים האמוצות והתמהות, ושניהם נכנסו לחדר המטות, ושם ישבו בחשכה והרבו לשוחח.

חפצתי לדעת על מה הם מסיחים, אבל הם רמזו לי, כי אסור לי ליהנות משיחתם. אבל כבר קלטה אזני שברי פסוקים: "מאתים... יותר לא אוכל... הרופאים והפקידים במזומנים ובשטר"...

בקי בהויות העולם לא הייתי עדיין, בכל זאת ידעתי, כי מעשה זה, שיש בו משום מתן בסתר ואבק שוחד, איננו מן הדברים הנאים והכשרים. ומה נגף לבי בי, בהביני כי גם הוא, "הרבי" — היוגה התמה והברה שבחבורת העורבים, חבורת החנונים הרמאים, — כי גם הוא נאחז בסבך.

אוי לי, רבי שראיתיך בכך!...

והבחור צר הכתפים ישב ושתק וטפל בזקנו, וראש לו כפוף, וכלו אומר הכנעה, הרבי מעתיר עליו דברים, עושה להם פירושים בידיו וביאורים בקמטי מצחו הגדול, — והלה פולט הברה חטופה מפיו ושב לשתיקתו.

הרבי, שהיה כל כך קרוב לי, נעשה פתאם זר ללבי. בושתי ונכלמתי להביט בפניו, בושתי לדעת סודו המגונה...

ושוב נכנס הרבי אצלנו, וישב בחדר המטות, והנער טפל בזקנו הקטן, ושוב קלטה אזני: "מאתים וחמשים... הרופא... שר הצבא"...

כשפנה רבי לצאת שאלה אותו אמא:

— כיצד לוקחים כסף והוא חולה ריאה?

— אמנם משום זה יש לקחת ממנו ואין כל סכנה בדבר, — השיב הרבי.

רבי, רבי! גם אתה היונה התמה והברה היחידה בכלוב עורבים זה — גם אתה היית כאחד מהם! — — —

* * *

כך עברו עלינו ימי ה„פריזיב", הפעם ארכו שני ימים יתרים, משום שנוספו האשכנזים. גם הם היו פורצים מתוך בית הפקידות כשפניהם מסמיקים ותחתוניהם אינם מרוכסים. יש שהיו קוראים בפה מלא: „הָרְ־רְ־רְ־זְש"...

הזקנות והריבות מוכרות זרעוני הדלועים והחמניות, אופות הכעכים הזרועים גרעוני פרג, הרויחו השנה יותר מבשנים הקודמות, גם היהודים הרויחו.

החומר האנושי שהביאו שוכני הקולוניות, טוב היה, ורבים מעם הארץ שעלה בידם גורל „גבוה", נשארו נקיים לביתם, — ונמצא שגם הם הרויחו.

גם הרבי, כנראה, דבר מה דבק בכפיו וגם הוא הרויח.

הכל היו שבעי רצון.

ואולם, כשהלכו להם האשכנזים, שוב היו הכל שבעי רצון — משום שכבר הלכו להם, ועבר ובטל ה„הוּ־הַא", כמו שאמר אבא.

הככר שלפני ביתנו — שהיתה הומה מאדם במשך כל ימי השבוע — נאלמה פתאם, היתה דומיה זרה, השמים היו כחולים וכל המגרש הזרוע קליפות זרעונים, שָמֵם, ושבילים כבושים ברפש ונמתחים אל כל עבר, נתקלים זה בזה, ולסוף הם נוטים כלם יחד אל מקום אחד — לבית ה„פריזיב", ומראה

ודמות להם, לשבילים, כטביעות רגלי און ענק – של ששת ימי בראשית.

והכל עבר ובטל.

ועוד באותו ערב הלכו אמא ואבא לבית מרכלתו של קונדאקוב, ושבו משם מלאי נחת, ותחת אצילי אבא חבילה גדולה וקשה נותנת ריח משונה, זה של אריג צמר חדש. וגם «שַל» קנתה אמא, ותיכף שלחתי את ידי לחבילה, והסירותי מן האריג ומן ה«שַל» את הפתקאות המדובקות עליהן. ובכן הרוחתי גם אני.

וימים רבים אחרי כן לא נעים היה לי לראות את הרבי. עד שלסוף שכחתי לאט לאט גם את העסק ב״דייטשים״ וגם את מעשה הרבי. – – –

נִתְפָּרְדָה הַחֲבִילָה

הכל יודעים, שאין בכל הסביבה, הן ברחוב היהודים והן בשכונת הגויים, להבדיל, שני רֵעים כחרושקה ופישקה. ותמהים הביליבירקאים על שני הֵרעים, ולא משום שאינם מבינים בטיבה של רעות! ידידות ורעות ממדות ישראל הן, קודם כל, הלא „כל ישראל חברים", ושנית, כמה וכמה ידידים יש בביליבירקא גופה, ידידים הם כל חניכי האומנים, ידידים הרצענים, חברים כל החיָטים, רֵעים הם מרדכי הקצב, המכונה „שקץ" והגבאי, היֵרא במקצת מפניו, מירקה השמשית וה„יהודית השחורה", זלמן הזגג ושפטיל הצהוב. החנונים אינם מרבים בידידות בינם לבין עצמם, אבל מנדיל ה„גביר", הסוחר ב„בַּקָלֵיאָה" הוא ידידו של הֶסֶי מוכר העורות. ויש עוד כמה וכמה ידידים, ברוך השם... ויש ידידות התלויה בדבר: המורה הליטאי והחיט החדש ידידים הם, מפני ששניהם אפיקורסים לגבי בני טַבְרִיָּה, העושים מה שהם עושים בלי שום טענות ומענות כלפי הקדוש ברוך הוא. ידידים הם הלבלר אוסיפ ובנצי מ„בית־זינגר", מפני ששניהם להוטים אחרי הקלפים. ידידים הם גם הרוקח והרופא. אבל ידידותם של חרושקה ופישקה אינה תלויה בדבר כל־עיקר, ובכל מקום,

שהם מוזמנים לְשָׁם, הם ששים ושמחים זה על זה, פישקה כשהוא רואה את חרושקה, מיד הוא מכניס את כפיו לתוך אחד מן הכיסונים המרובים שלו, ומוציא משם דברים שיש בהם כדי לבדח דעתו של חרושקה, וחרושקה רץ בנהימה לקראת ידידו, ומכל תנועותיו ומבטיו יש לראות מה ירחש לבו, והכל תמהים על השנים, פישקה – הוא פישקה! איש באנשים, „בחור כהלכה", „בחור נאה", כבר הוא „בחור מן החדר", ויודע, ברוך השם, כמה וכמה תפלות וברכות בעל פה. גם את הטלית של אבא אינו עוד נושא בשבת לבית המדרש וחזקת נשיאתו כבר עברה לאחיו הקטן ממנו, שהוא שואל גם את הקושיות בפסח, פישקה – מהו פישקה? נער אדמוני נבון, שבימות הירידים הוא נושא בעול פרנסה מבוהל ומטורף, כשאר בני הבית, שנעשים חנונים לשעה, וחרושקה? אמנם גם הוא „בחור" נאה, זריז, גדול לפי שנותיו, עסוק תמיד במה שהוא עסוק, ומסתכל בעולמו של הקדוש ברוך הוא בעינים קטנות ומלאות ערמה, עדיין הוא כרוך אחרי אמו, אבל עליז הוא ושמח תמיד, יפה הוא, לבן הוא ונקי מכל חלאה, וכשהוא מקפץ ומדלג כדרך התינוקות, הוא לוקח לב כל רואיו, אמנם, כך הוא הדבר, אבל סוף סוף אינו, במחילה מכבודו, אלא – חזיר וַרְדִּי קטן.

פעם אחת, כשהקיץ פישקה בבוקר משנתו, ועדיין היה מתלבט בשמיכה, שמע את הערלית המשרתת כשהיא מספרת עם גברתה בשבחה של אותה חזירתא דבי יאקושקה הרצען, ששגרה לחיים עשרה חזירונים, מיד נחפז פישקה לקום לקול

החדשה ובא מסתתר עד הגדר הסמוכה לשכונת יאקושקה השכור, ובעד סדקיה הסתכל בחצרו של השכן. סמוך היה המקום לגל האשפה ולבית הכסא, ונחמד ביותר לא היה המקום, הן משום ריחו והן משום דבר אחר; אבל מענין היה מכמה וכמה טעמים. על גל האשפה, שנערם במשך השנה, צבורים כל שברי הכלים ובלויי הסחבות, ממתינים ומצפים עד שיבוא ה„חלפן" ויתן תמורתם טבעות נחשת ובדיל, משמחות לבותיהן של כל יפות הכפר. ומה מענין היה להכיר מתוך שבר זה או זה מה שהיה בשעת גדולתו, קודם שהביאו מזלו לכאן. היו, אמנם, שברים, שזכרונות לא כל־כך נעימים היו כרוכים בהם: כאלה היו השברים, שפישקה עצמו סיע להתהוותם במצבם של עכשו. מדי פעם בפעם היה פוגש על אותו הגל בכלבים, כלבי השכן, וכלבים סתם שהיו חורקים לו שן, ועיניהם מלאות זעם. בנופיות כנופיות של תרנגולים היו פורשים לשם, מקרקרות ומנקרות באשפה ובזבל. פרחי התרנגולים נצים ומריבים זה בזה, רוקדים זה כנגד זה בצוחה משונה, וסומרים כרבלותיהם, זה עולה על זה ומנקר בכרבלתו, או שניהם עומדים בלי־נוע בפישוט הצואר, מסתכלים זה בזה ומקורו של זה כמעט שנוגע במקורו של חברו. בסתיו היו נוטים לשם באקראי גם עורבים או קוראים תרים אחרי טרף.

ובין בחורף בין בקיץ היו נראים מתוך אותו סדק שבגדר, אצטבתו של יאקושקה הסמוכה אל ביתו, וגם יאקושקה הסנדלר עצמו, כשהוא בא „למסוך כוס" עם אחוזת מריעיו. וסמוך לגדר מעבר מזה — גל האשפה של הסנדלר, והבאר, ובקרבת הבאר — חריץ, המשמש מרחץ לחזירים.

גם הפעם הלך פישקה לשם, בהחבא הלך — כי גזרו על אותה פנת החצר — בתקותו לראות את החזירה היולדת, ותקותו באה, שם מצא את המשפחה המכובדת: החזירה נוברת באשפה כדרכה יום יום, וכנופיה קטנה של חזירונים צחורים שאזניהם ורדיות וכמעט שקופות, כרוכה ונגררת אחריה בנהימה דקה, — כלם נמשכים בחרטומיהם אל דדיה, זה נתקל בזה ומפנה לו דרך בין אחיו, והכנופיה הקטנה כל־כך עליזה וכל־כך נאה על רגליה הקטנות והדקות! אבל היפה שבהם היה חזיר אחד קטן: טבעתו גדולה, והוא לבן ורדי, וזנבו קטן ועשוי לו כטבעת מעוררת צחוק.

ועוד באותו יום, כשנדברה אמו של פישקה עם הסנדלר השכן על החזירה, הזכיר יאקושקה מתוך שבח אותו החזיר הקטן הנולד: „חרושקה יִקָּרֵא, כי חבה יתרה נודעת לו, אלה הקטנים ילכו למיתה ולמכירה, אבל חרושקה יבדל לחיים ארוכים, ודור משובח יקים בארץ בעזרת השם".

— וַצו, וַצו — קורא ה„ערל" כדרך שקוראים לחזירים. החזירה היולדת מפנה כלפי ה„גוי" את חרטומה המנוול, נוחרת, ומריחה בדרך הלוכה ראשי עשבים רעננים, קוטפת מהם והולכת, קוטפת, לועסת, וקרבה אל בעליה.

אמא, שאינה סובלת חזירים, עושה נחת רוח ליאקושקה ומעמידה עצמה כאילו היא נהנית מחרושקה. אבל פישקה מתמלא רחמים על הכנופיה הקטנה, שוכח, שהוא במעמד אמו, מכניס כפו לתוך כיסו ומוציא משם פרוסות לחם וחלה, שהסתיר בגנבה בשעת הסעודה, מפני שאבא מקפיד על אכילת לחם.

יאקושקה מגיש את הפרוסות לחרושקה. למגנת לבו של פישקה, בועטת החזירה בקטן בחרטומה, והיא זוכה במתנה היפה. עוד באותו ערב המציא פישקה קשואים כבושים לחרושקה — וגם הפעם זכתה בהם היולדת.

ופישקה עצמו אינו יודע כיצד בא לכך, אבל הרגל נעשה לו לבוא יום יום, קודם לכתו אל ה„חדר" ואחרי שובו משם, ולראות בשלומו של חרושקה. כל החזירים הקטנים נשאו חן בעיניו, אבל חרושקה עלה בעיניו על כולם. כבר למד החזירון לדעת את שמו, וגם בקולו של פישקה הוא מבחין, וכשהוא שומע שפישקה קורא לו — מיד הוא מזדרז ורץ ריצה של קפיצה על כל ארבע כפותיו, מעמיד את חרטומו הנבון ועיניו הערומות בפישקה, זוקף אזנים שקופות וורדיות, וממתין למתנת יד נדיבה מעבר לגדר מזה.

ויאקושקה אינו גוער עוד בפישקה, אף כשהלה קופץ לתוך תחום החצר. יאקושקה אינו חושש גם לשבירת דופן וכלונסאות, כי יודע הוא לשם מה פישקה בא.

והימים עוברים וחולפים. כלה אבטיח כבוש מן החבית עד קודם חג הפסח, וגם קשואים אפסו, ופישקה מביא תפוחי אדמה רעננים וקשואים רעננים. ובאמצע הקיץ הוא שוגר, כשאין עיני אמו צופיות, לפת ואבטיחים ודלועים קטנות, דלועי צבעונים, שהיתה אמא מביאה מתנות בימות השוק לכל הילדים, — אותם הלפת והדלועים והאבטיחים, שנתנו לאחיו, — דורון לחרושקה.

והגיע הדבר לידי כך, שאין חרושקה צריך עוד להקרא בשם: מכיון שהוא רואה את פישקה מרחוק, מיד הוא רץ לקראתו בנהימה, ומסתכל בו בכֹבד ראש באפן מגוחך כל־כך, עד שלבו של פישקה מתרכך, וגם הדלעת שלו עוברת לפיו של רעו, החזיר הקטן.

פישקה מחבב את הכלבים הקטנים, אבל חזקה עליו פקודת אבא, שלא ימצאו בחצר, ואת החתולים הקטנים והעליזים הוא אוהב, וכשהיה „קטן" היה משתעשע בהם, מחליקם, מלטפם ומגפפם עד כדי חניקה ומיתה משונה, וגם עתה, אילו היה ביכלתו, היה מגפף את חרושקה, אבל חרושקה לא לָמד באלה. פעם, כשגבר יצרו של פישקה עליו ודלק אחריו לתפשו, נמלט החזיר הקטן על נפשו בצוחה ובקולי קולות כחזיר גדול העומד לשחיטה, וקולו הדק הלך מסוף חצרו של יאקושקה עד סוף חצרו של אבא, ויאקושקה מצד זה והערלית המשרתת מצד זה יצאו לראות את הנעשה, והערלית הגידה לאמא, ואמא ספרה לאבא... ודעתו של אבא זה כבר אינה נוחה מן החבה וְהָרֵעוּת שבין בנו ובין בנה של החזירה.

אבל לא בזה אנו עסוקים עתה.

פישקה עמד מדלוק אחרי חרושקה, והחזיר עמד מצוחתו, פונה מרחוק אל ידידו, מסתכל בו בכֹבד ראש ובמבט אלכסון, כאומר: בוש והכלם! וכי כלבלב אני לך, שאתה רודף אחרי, או חתלתול, שבאת לשחק ביז כלך לך אצל אלה!...

ופישקה נוכח, כי צדק הקטן.

שבוע ימים אחרי מעשה זה לא ראה חרושקה את פישקה, אבל לסוף לא עמד פישקה בדבורו, והתגנב לאותה פנת החצר שגזרו עליה, וחרושקה קבל מתנה ביד רחבה.

ופישקה אוהב את חרושקה, ולמגנת לבו, אין לך יום שלא ישמע דבור מה בגנותו של חזיר. אמא, כשהיא רוצה לומר, שהיא שונאת איזה דבר תכלית שנאה, הרי היא אומרת: „כשנוא את החזיר”, האחות בילקה חוזרת תמיד על דברי אמא. „טריפה הוא בעיני כחזיר”, מרגלא בפי אבא. כשהגביר מציק לאבא בעניני כסף, שב אבא לביתו ואומר: „חזיר נשאר תמיד חזיר”. נכנס ה„אוריאדניק” לתוך חנותו של אבא, ואמא שואלת יודית שיש בה משום לשון הקודש: „החזיר מהו רוצה שוב?”. אין לך מדה מגונה, שהחזיר לא ישמש לה סמל: יוהרה, גסות, קמצנות, זלילה, סביאה — בכל יש ממדתו של החזיר. „גביר — משמע חזיר”, מגושם כחזיר, מנוול כחזיר, מעלה צחנה כחזיר, אוכל ואינו מבחין מה שנותנים לו — חזיר, לועס בקול — לעיסת חזיר, בַּשְׂרָן — כחזיר, ברבור שהעלה שומן — שָׁמֵן כחזיר, על צבוע אומרים: „את האלהים הוא ירא וחתיכת חזיר לא יתעב”; סחים בקמצן — „טובה גם שערה מחזיר” או: „הואיל וכבר אתה אוכל חזיר, יהא פיך מלא שומן”. ילד, שאין מחו תופס את התורה — „רועה חזירים תהיה” אומרים לו. כשבא הסי הקטן לזכות בחלק אחיו — „אל תהא חזיר” יוגד לו, ובפרט אמא — אין לך מדה מגונה, שאינה יכולה לבטא באותה מלה, ורק בשנוי הטעמה, אלו ידע פישקה צרפתית, היה אומר: „C'est le ton qui fait le chanson“ מיאוס וגועל נפש היא

מבטאת ב„חזיר" חטוף, גסות רוח — ב„ח–ז–ז–יר" ממושך, המגושם אף הוא חזיר, אלא ש„חזיר" זה מבוטא בנעימה, שיש בה צל של בדיחה, ואמא יודעת כמה וכמה בדיחות, שהחזיר תופס בהן מקום בראש, דרכו של כלב, שרודף אחרי החזיר, לאחוז בבדל אזנו — וסודו של אותו דבר אמא יודעת: לוחש הוא לו באזניו: „אם אמנם שאר בשר אתה, אל תהיה חזיר". „כבר שתה לשכרה כחזיר" — אומרת אמא לאבא, כשבא השומר וריחו נודף הימנו, ונפשו של פישקה תכאב לשמע כל אלה, דומה, כאילו הדברים מכוונים כלפי חרושקה הקטן, לו גם זולל וסובא, מכוער, מנוול, קמצן, רע לב, צבוע, ושמן הוא החזיר, אבל שותה שכור איננו — עובדה היא, שאין להרהר אחריה, ומתוך כך הוא רואה, כי לא כצעקתה הבאה על החזיר כן עשה; וחרושקה על אחת כמה וכמה, ואהבתו לחזיר הקטן הולכת וגדולה.

כך הדבר בבית.

וב„חדר" — שם עוד רע מזה, יש בין נערי ה„חדר" „שלמקה חזיר", ה„רבי" גוער בתלמידיו: „רועי חזירים", ולו, לפישקה, מזכירים גנותו של חרושקה, והתורה הקדושה אף היא מדברת בגנותו, גם לתבת נח בודאי נכנסו רק שנים שנים חזירים. כל טינא אין בלבו של פישקה על ה„טמאים" ואינו יודע, מפני מה לא זכו להכנס גם הם שבעה שבעה, אבל מפני שאין לו שום מושג על יתר ה„טמאים" אינו חושש לגורלם. ה„אקו" אינו אלא צרוף אותיות בעלמא — „אלף", „קוף" ו„ויו"; כיוצא בו ה„דישון" — „דלת", „יוד", „שין" ו„נון", ואולם החזיר,

הרי העין רואה אותו והידים תופסות בו. והנה פישקה שומע את תלמידי הכתה הראשונה אומרים: „מעלה מנחה — דם חזיר" ושנאה גלויה נודעת לו לחזיר. כאילו נתכוונה תורה להגדיל את צערו; לא יֵאָכֵל אף כי מפריס פרסה הוא. — ופישקה אוהב את חרושקה גם על היותו נרדף ועלוב. כאם האוהבת ביותר את ילדה המכוער ובעל המום.

ופישקה נרדף גם הוא בשביל חרושקה.

נודעה חבתו להחזיר — ואחיו ואבותיו מצערים אותו בבית. „כלך לך אל חזירך!" — כך היו קוראים לו בין מתוך חבה ובין מתוך רוגזה. כשבא ה„רבי" ומביא דבתו רעה — שולחים אותו לרעות את ה„חזיר שלו". היה ללעג למכירים ולזרים. כשהוא בא אל השוק מקיפים אותו המשרתים החצופים, מאפס מעשה בימות הקיץ, בשאלות על חזירים. וחניכי האומנים מתגרים בו, דורשים בשלומו של חרושקה, משיאים לו עצה: כיצד יפרה וירבה, מנבלים את פיהם, — ופישקה נס מפניהם בבשת פנים.

ואולם יש שישבע נחת. בשבת אחרי שינת הצהרים ואחרי קריאת ה„פרק" המשעמם, שכנים מתקבצים אל איצטבה אחת, עיפים מחֻמה של חמה. מפהקים, שמים אצבע עצלה בחוטם, ומשוחחים בעצלתים שיחה בעלמא. גברים לבד ונשים לבד, שכנות מצטרפות למנינים קולניים, מפצעות זרעוני דלועים, מספרות כלן בבת אחת. אוזן ימנית מאזינה דברי חברתה לימין, אוזן שמאלית שומעת דברי חברתה משמאל, בעיניהן הן מבינות שיח של אותה שכנגד, שואלות ומשיבות בבת אחת—

וכולן שבעות רצון. גם ריבות ותינוקות נדחקות ביניהן. אשה חולצה שד לתינוקה, חברתה מסרקת באצבעות את תלתלי רעותה, עוברת על פניהן להקה של אוזים — מיד פותחות באוזים. נזכרות בברבוריהן האבוסים של אשתקד ובאביסת ברבורים ביכות החורף הבא, זו חוששת כבר ליוקר, וזו חשה כבר בצער של אסיפת שומן. — הגברים סחים ב„עליות" של אותה שבת. באסיפות, בבחירת גבאים, בסכסוך שבין הקצבים והרבי. וכשנכנסה כנופיה של חזירי יאקושקה לחצרו של אבא וביניהם גם חרושקה, שכבר גדל, כל העדה מריעה לקראתו: „ידידו של פישקה — הנה הוא!..." הגברים צוחקים, הנשים מכסות בידיהן על חטמיהן, קוראות: „פיז!" — ומשליכים לחזירים הקרובים מזרעוני הדלועים, כדי שיזכו בהם. ויהודים ויהודיות משוחחים יחד על עשרו של יאקושקה הַשִּׁכּוֹר. ואבא שאינו סובל כלל וכלל את חרושקה, רוח של מבינות בחזירים נצנצת בו. השם יודע איזו הדרך, והוא הולך ומונה שבחיו של חרושקה בפניו, מתלהב בדבורו כדי לֵיהָרֵג על מקנהו של שכנו, שנעשה חביב עליו כשלו. והוא הולך ומונה את כל מעלותיו של הקטן ונותן בו סימנים — את טבעתו, את זנבו, ואת כרעיו. וחרושקה עושה את עצמו כאילו אינו מבין שבּוֹ הדברים אמורים, הולך ונוחר, הולך ונוחר, מכרסם כל הבא לפיו, מניע זנב קטן אחת הנה ואחת הנה, וכשהוא רואה את ידידו, את פישקה הוא נחפז אליו, מפרכס ברגליו ונופל פרקדן על הארץ, מתמתח ופושט רגליו כלפי פישקה, ככלב קטן, לצחוקם של כל הרואים.

פישקה שומע שבחי ידידו ונהנה.

ופעם אחת, בשבת, כשבאו החזירים לאכול את קליפות האבטיחים, וחרושקה נחפז לקראת ידידו, אמרה טשרנה התינוקת, המפטפטת כדרך הילדים, אל אחיה:

– חלוסקה, הנה פישקה שלך בא! –

צחוק גדול פרץ מפי כל השומעים:

– כיצד, כיצד, תינוקת? – שאל זנוויל הגבן – חרושקה, הנה פישקה שלך בא! חה–חה–חה!

ולפישקה נתוסף עוד שם על שמותיו.

אוי לאותם השמות!

שבעה שמות היו לו ליתרו, וזכרה לו התורה הקדושה זכות זו, ולפישקה שבעים ושבעה – ובאים ומוסיפים לו, הרי יש לו, ברוך השם, שם נאה – „פישקה", באה אמו וקוראת לו בשעת כעסה „גולם", ובאה ביילקה אחותו וחוזרת על דברי אמא, בשעת קלקלתו הרי הוא „עוף של בדיל"; לא תפס כרגע את רמזו של אבא – הפך והיה „בור"; לא רוכסו מכנסיו כראוי – נתחלף ל„ליזר"; לא עמדה לו חכמתו בחנות – גוזר אבא „מלמד"; הרבי מכנהו „גוי", „עם הארץ", „ורועה חזירים"; אחיו מצערים אותו ב„דובדבנים" – משום מעשה שהיה; „חרטום" הוא גם כן – זכר לדבר; יצא בסנדל המסומר – „שקץ", עסק ב„חילים" – „איוואנקה!" ועוד.

ועתה היה גם ל„חרושקה!"

ושונא הוא את התינוקת כאהבתו של חרושקה, וצובט הוא את בשרה עד שהוא נעשה כתמים כחולים כל פעם שמשמיעים באזניו את שמו החדש.

* * *

לאחר סְכּוֹת פישקה נושא ונותן עדיין בענין אגוזים, מוציאם ומונם שבע פעמים ביום לאחר כל שחוק ושחוק, בין שאיבד בשחוקו ובין שזכה בו, וחברו עומד עליו ובכפו רק אגוז אחד, שנשאר לו לפליטה, ומפציר לו לשחוק „על אותו השריד הפליט", פישקה ממאן: הוא יודע היטב, ששחוק זה אינו אלא אבוד זמן לבטלה וימשך "עד ימות המשיח", כי, אם יזכה באותו אגוז, יצטרך להלוות לחברו אגוז אחר במקומו, ואחר־כך – לתת לו אחד במתנה בשכר זה, שזכה בכל טובו, וככה יְאבד אגוז אחד ויזכה באגוז אחר, אבל סוף סוף לא יפטר מחברו עד שישמעַ ממנו מפורש, שהוא "פישקה חרושקה" פשוטו כמשמעו!

וגם לשמו זה התרגל פישקה.

הרבי נכנס לביתו של אבא, נוח הוא לפישקה, מחניף לאמא, שואל רכות, מספר כלאחר יד: פלוני הגביר כבר מסר לו את "שלו" ואלמוני מוכן ומזומן לעשות כן; ומוראו של רבו סר מעַל פישקה: יודעַ הוא, שיסע לעיירה הקרובה ללמוד שם, את אביו ואת אמו שמעַ מספרים:

– מה יהיה בסופו של זה? כלום אני יודעת? מח חריף לנער – ומה יועיל לו אותו "מלמד דרדקי?" – הרי סופו בכפר להיות רועה חזיריב!

ואבא שותק, ויודע פישקה, שבודאי הוא מתגרד עתה בקרחתו ובגבחתו, מעמיד עֵינים תמהות ונאנח, לאמר: קשה הפרנסה...

ופישקה נסע אל העיירה.

ומשם שב אך ימים אחדים קודם הפסח. אביו עצמו בא לקחתו, ואמא ואחיותיו ממתינות לו אצל גדר ביתם, סמוך לשער. מקיפות אותו, מנשקות מגפפות אותו, ממשמשות בבגדיו, ומסתכלות בו בסקרנות.

— נעשה פישקה גדול! ולמה אתה רזה כל־כך!

ואמנם, פישקה נעשה ארוך, פניו כחשו ולחייו חורו. בעינים תמהות וסקרניות הוא מסתכל בסביבה. הבתים והסימטות נעשו קטנים, וכל מכשירי הבית גם הם כאילו נתכווצו. גם מגדל המסגד, שהיה רם כל־כך לפנים, אף הוא קטן. כשנגש לארון הספרים לקחת את ה„סדור", שוב לא עמד על בהונות רגליו. ואף על פי כן היטיב לראות כל מה שבתוך הארון: את ה„חומש", את חמשה חומשי התורה עם ה„ביאור", את „סדר עולם", את המחזורים הגדולים ואת ה„קרבן מנחה" העבה של אמא, ועוד ספרים, שלא היה מבחין כראוי בטיבם, אבל ידע את כריכתם וכל כתם וכתם שעליהם. בחבה הוא מסתכל אל כל הכלים שבבית, והוא מגפפם בעיניו. כלום ידע, שהוא אוהבם כל־כך! והם כנראה גם הם מחבבים אותו ומצפים היו לביאתו. הסאלון כבר מוכן לפסח. מאירה בו כל פנה ופנה, ושכינה שרויה עליו.

גם בילקה וטשרנה התינוקת שמחו עליו. שתיהן גדלו. הקטנה נשקה לו בחום, עד שנמחה מלבו ברגע אחד כל זכר הצער של שמו האחרון. — היא לא הרפתה ממנו אף רגע.

— יקירי אהובי!—נחפזה אמו, שאין לה עתה פנאי אפילו לטעום טעם אכילה כדבעי: — רעבת כל הסתיו, אוכל לא

בתנו לך שם החזירים, מכות יקבלו תחת ה״קארבונים״ שקבלו!
וכי טובות היו גרגרות בן־האוז והקורקבנים ששלחתי? —
לפטום אתה צריך!

פִישקה אוכל מלא פיו; לועס ומספר בבת אחת. הכל הוא צריך לספר.

— אכול בני ושבע — ואחר תדבר. עוד תספיק לך השעָה! — אומרת אמא, — ותוך כדי דבור היא שואלת ושוב שואלת לחייו, לארוחותו, לדודיה ולשושביניה.

פישקה, שרעב מן הדרך, חש, שהוא נעשה שבע, ושהאכל מתוק על אחד שבעָ מן האכל שנִתן לו בעיירה. כך צריך להיות טעמו של צלי, כך, כך הוא טעמו של מרק עִם כרוב כבוש.

— ידעתי, שכמוהו לא יתנו לך שם. בכונה הצפנתי את שירֵי הכרוב. חכינו לך! אומרת אמא.

פישקה אוכל וחש בבטנו אותו הכובד הנעים, שזה כבר לא חש כמותו. לאחר הסעודה הוא יוצא יחד עם טשרנה לראות בחצר ובגן, שאך עֲרמות מרובעות הזכירו לו מה שפרח שם.

נפלא הדבר. לפנֵי שבועַ היה עֵוד קור בחוץ. לא אותו הקור המבריא של ימי הסתיו. אלא איזה טחב מצונן, החודר אל העֲצמות. ופתאום נשבה רוח חמימה, קלילה ורכה וכנופיות כנופיות של עננים פזיזים ונבהלים השתרעו על פני השמים. שיירות של צפרים עוברות, יש מהן עוברות בצריחות,

ויש שותקות. — ופני כלן צפונה. קיכלים נופלים כמן השמים יושבים על לְבֵנָה, מהגים ומפטפטים: בודאי הם נוטלים שלום זה מזה ונפרדים זוגות זוגות. נתגלה שַׁלָּךְ נאה, הולך קוממיות עקב בצד אגודל על פני המדמנה. השיטות ופרחי החומצית עֳומדים בנוולותם — ופתאום כפתורים מתפקעים עליהם. וחום נעים הולך וגובר מיום אל יום.

פישקה נהנה מן האויר המתוק והרך. הוא מטפס ועולה בסולם על הגג. הדומיה השוררת שם מלבבת אותו. הגג נדמה לו אותו דוד זקן מחבב הקטנים, שמספר להם כמה וכמה מעֲשיות יפות. גם בגג קשורים זכרונות. בכל פנה הוא מוצא "אוצרות" שהיה מצפינם: שברורי כלים צבעוניים — כסף מזומן עובר לסוחר בן שש ושבע, ניירות צבועים, שמשמשים חתולים לסכריות — גם זה כסף! היו פנות, ששמשו אסמי בר; אבל, כנראה, העכבר שָׁלַט כאן. שברי מכשירים נערמו על הגג. וכל דלי וכל שברור כמה זכרונות קשורים בו — יש כאן שִׁיר צעצועים: כף רגלו של הסוס, שהביאה הדודה מן העיר; עריסת התינוקות, שהיתה גם עֲריסתו שלו ועכשו פטרוה מעבודתה. דופן חדש אחד צריך להיות בה, אבל הוא מוצא שנים, כנראה, ידי מִיטְקָה החרש טפלו בה. הנה בובות קטועות וחרומות אף — של טשרנה ושל ביילקה. הנה האלפא ביתא שלו!... בפנה אחת שמורים כל כלי הפסח. לארכו של הגג חבלים מתוחים ליבש עֲליהם את הלבנים. עַל המעשנה קן לסנונית. את הכל מצא על מקומו, והכל חביב עליו ומחכה לו.

ומן הגג ירד אל החצר. מתהלך, צופה ומסתכל ברפת ובגדר. ומבלי שהרגיש בדבר נגש עד אותו קצה, הפונה אל חצרו של יאקושקה. בפסיעות מהירות נגש עד חצר השכן. מכיר מרחוק את בארו ואת החריץ שעל ידה. שני חזירים שמנים ומנוולים טובלים בו. מפנים עבי גביהם אל קרני השמש ונהנים מן הרפש ומן החום. — פישקה לא הרגיש בעצמו כי נשתרבבו שפתיו והוא הוציא מפיו:

— וצו, חרושקה!

מסתכלים שני החזירים בפישקה בעינים קטנות ולאות ובנהימה קלה. פתאום קם הגדול שבהם. בקפיצה משונה ובנחרה נחפז אל הגדר, שפישקה עמד סמוך לה. בריצה גסה בא עד הגדר—והתנפל על הארץ פרקדן וכפותיו פרושות למעלה.

לא הכיר פישקה את ידידו. אבל לבו הגיד לו, כי את חרושקה הוא רואה, וחרושקה — חזיר שבחזירים, מאוס ומנוול ומעלה צחנה. גבות עיניו—שערות צהובות מועטות, מאפילות על עיניו הקטנות. גלדי טיט יבש תלויים כגדילים תחת בטנו. וצד ימינו כלו מלוכלך בטיט יון, שזה עתה בא מן החריץ והוא מבריק לאור השמש. חזיר גדול מעלה צחנה עד כדי חניקה וכלו כעור וגסות. — כרכשאה אחת גדולה וחיה שהעלתה שער. והיא טובלת בזוהמה.

נימה רכה נעקרה מתוך לבו של פישקה.

בפסיעות נחפזות סר מן הגדר. —

עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים.

האגף הרביעי היה „האגף העלז" בבית החולים של האוניברסיטה בעיר ה'.

חולי האגף הרביעי היו רֻבָּם מאלה, שמחלתם אינה קשה וממושכה כל־כך, ולא הוצרכו להשאר במטתם חדשים שלמים. אחדים יכלו להתהלך על רגליהם כמעט משך כל ימי מחלתם, והמעטים, החולים המסוכנים, בטלו ברוב הגדול של החולים, שמחלותיהם היו קלות. ומפני שהאגף נועד לחולים בלתי מסוכנים, נתמנה עליו למשגיח הצעיר שבחבורת הרופאים. בהיותו רופא צעיר, שזה לא כבר עמד למבחן ו„עשה" את ה„דוקטור" שלו, שמח המשגיח מאד, כי עלה בחלקו אגף, שמספר החולים הנמצאים בו רב הוא, ואין הם נשארים בו בתמידות, כביתר האגפים, אלא מתחלפים לעתים קרובות, ופנים חדשות נראות בו פעם בפעם.

ה„אחות" שבאגף היתה הזקנה והבקיאה שבכל ה„אחיות" ולה נתנו בחפץ לב את ה„אחיות" המתלמדות. התלמידה הצעירה בכל הקליניקה שֵרתה עתה באגף הרביעי הזה.

על כל אלה נוסף גם ה„פַּמוּלוּס".

פמולוס הוא תלמיד מחלקת הרפואה באוניברסיטה, הרוצה לעבוד זמן מה בבית חולים תחת השגחתם של רופאים מומחים.

מהיות המשגיח של האגף הרביעי צעיר בין כל המשגיחים, נשאר אך הוא בלי „פמולוס", ובבוא הסטודנט הָ„רְ־רוּסִי" המגדל בלורית, לבקש לו מקום בתור „פמולוס", נתנו לו מקום באגף הרביעי.

הסטודנט הצעיר היה עליז עוד יותר מן המשגיח. גם בשנותיהם לא נבדלו הרבה זה מזה, ושניהם מצאו חן איש בעיני רעהו. כל אותה העת, שהיו יחדו באגף, היו מפטפטים בלי הרף, ממציאים „חדשות" בחִבּוּשׁ החולים, מבדחים את דעתם של החולים או מהתלים בהאחות התלמידה, שהיתה נוחה מאד להתאדם לכל דבר קל.

היא היתה זריזה מאד, אבל לא ידעה עוד מכל הנעשה באגף מאומה, ולא מצאה כאן את ידיה ואת רגליה – ולעתים תכופות היתה באה במבוכה.

האנשים הצעירים ידעו זאת, והיו משתמשים במבוכתה כדי לשימה לצחוק, ביחוד היה הפמולוס אוהב לעשות כך. הוא היה שולח אותה פעם בפעם להביא סמי רפואה שונים שקָרא להם בשמותיהם הרומיים. הנערה הכפרית היתה מתאדמת, ובריצת רגלים היתה באה עד ארון הסמים, עולָה על הכסא, מסתכלת ביאוש לשורות הצנצנות העומדות לפניה, מבלי זכור עוד מה יש לה להביא, ושני ה„דוקטורים" היו ממלאים צחוק פיהם ומזרזים אותה, כביכול, להביא מה שבקשו, – עד שהיו פניה מזיעים מרוב מבוכה.

האחות הזקנה, גם כן מן הכפריות, היתה עומדת כפופה ליד הרופאים ומבטת אליהם בעין טובה; אבל החיוך הקל, שרפרף על שפתיה אותה שעה, היה בכל זאת רְצִינִי: היא היתה דומה בכלל לדודה טובה, העומדת ומסתכלת במשחקי בני אחותה: „שחקו, שחקו, בני, כי על כן ילדים אתם!" — וכל „העם" אשר באגף היה צוחק מטוב לב.

ויען שלא היתה כמעט אף שעה ביום, שלא בא הרופא או עוזרו, ה„רוסי" בעל התלתלים, לבקר את החולים, היו אלה האחרונים מוצאים תמיד סבה לצחק או לשמוע דברי נחומים. על כן לא היה מוסף מראה האולם הגדול, המלא חולים, רוח כהה ומרה שחורה על שוכני האגף, ורוח הבטחון העצמי של רופאי האגף השפיע לטובה על כל החולים. כלם לא פקפקו אף רגע, כי ישובו לאיתנם, כי על כן באגף הרביעי הם...

גם „בעל המרה השחורה" שבאולם זה, היה מתנהג לא כשאר חבריו באגפים האחרים. הוא היה גונח אך כשהיו לו שומעים, עומדים אצל מטתו ומאזינים לגניחותיו, או כשהיו הרופא או הפמולוס מתקרבים אל מטתו; או — כשהיו עומדים שכניו מימינו או משמאלו. נכר היה, שהוא רוצה, כי ישימו עליו עין עוד הפעם, והיתה לו יותרת על הנחומים, העולים בחלק חבריו.

— שלום! — בַּא! — היה אומר השֶף (הדירקטור של הקליניקה) כשהיה מבקר בערב את האגף. — נא! מה חדש יש פה? — הנה ה„אגף העלז"! חֶה־חֶה־חֶה!

וזקן הכסף שלו היה מתנועע על פני חזהו.

— טוב ויפה! „התרוממות רוח” זו מעלה טובה היא לרופא ולחולה... טוב מאד׳ ה„אגף העלז” שלנו... הלא כן׳ רבותי? חה־חה־חה!

והָאַסִיסְטֶנט הראשון היה משפיל את עיניו ומסתכל בזקנו השחור ושוחק גם הוא:

— חִי־חִי־חִי׳ כן׳ אדוני יועץ הסתרים!

ואחריו שחקו שאר האסיסטנטים׳ איש אחרי אחיו׳ לפי מצבם בקליניקה ותָאריהם:

— חֲה־חַה־חֲה!

ובעינים שוחקות היו כל אלה מביטים על הרופא הצעיר והפמולוס׳ שפניהם היו מאדימות משמחה׳ על האחות הזקנה׳ העומדת כפופה׳ בפשוט ידים׳ באופן מעורר שחוק׳ ועל התלמידה הצעירה׳ שלא יכלה להרים עיניה מבושה׳

וכך היה הדבר נוהג יום יום׳

בשעה השמינית בבקר׳ עוד טרם יכַלו חולים לשתות את החלב הנִתָּן להם ולאכול את הלחמניות הקטנות שלהם׳ היתה נפתחת הדלת ברעש ושאון וקולו של הָ„ר־ךְ־רוּסִי” היה נשמע בכל האגף:

— שלום׳ חולַי שלי! מה לכם?

והקול העליז והרענן היה נכנס מעצמו אל תוך לבותיהם של כל החולים׳ פני החולים היו מאירות לפתע פתאם׳ וכמעט פה אחד היּו עונים:

— שלום׳ אדוננו הדוקטור!

כמנהג אשכנז, היו החולים קוראים גם לסטודנט „דוקטור".

וה„דוקטור" היה הולך מִמִּטָה למטה, נגש למטה, יושב עליה, ושואל את כל חולה וחולה, איך ישן הלילה, ואם בא איזה שנוי במחלתו, ומה הן מעלות החום שלו, וברצינות גדולה, שלא התאימה כלל וכלל אל עיניו, שמתוכן נשקפו מאה שֵׁדים מתרוצצים ותאֵבים לפרוץ החוצה ברעם של שחוק עליז, היה שומע ומאזין לדבריו של כל חולה וחולה.

האחות, שהיתה הולכת אחריו, היתה ממלאה אחרי דברי החולה.

בכל האגף היו מתעוררים חיים ותנועה, והקול הרענן, למרות זרותו הבולטת בבית אשר כזה, היה ממלא את האולם תקוה ובטחון. כעבור חצי שעה היה מופיע הרופא, ויחד עם הפמולוס היה חוזר עוד הפעם על כל המטות.

עתה היה הפמולוס ממלא אחרי דברי החולים.

חדודים, בדיחות ודברי רצינות היו נשמעים עתה באגף חליפות. בשעה התשיעית היו ה„דוקטורים" הולכים אל אולם הנִתּוּח.

ואם קרה, כי שבו משם עד חצות היום, לא היו החולים שומעים עוד התולים ובדיחות.

הרופאים היו שבים אז עם החולים, שנעשה להם נתוח, וברצינות גדולה היו יושבים על יד מטתו של „הַמְנֻתָּח" והיו מחכים, מתי יתנער לגמרי אחרי עמדו בנסיון המסֻכן.

והחולים לא היו שומעים עוד לא חדודים ולא בדיחות...

ובשעה הרביעית היו מתחילים חיי האגף מחדש. והחיים היו עליזים. אז היו הרופאים מחליפים את תַּחְבֻּשׁוֹתֵיהֶם של החולים.

ההדודים, הבדיחות, והתנחומים היו נשמעים שוב. היה מן הצורך, כי לא ירגישו החולים שמסירים את התחבשות הישנות מעל פצעיהם ומניחים עליהם רטיות חדשות.

— אחות! הביאי חיש! Lignor Allum acet

פני האחות הצעירה היו מתלהטים כגחלים, ועיניה השחורות והיפות היו מביטות בתחנונים אל האחות הזקנה, העומדת כפופה בפישוט ידים באופן מעורר שחוק:

— Essigsaure Thonerde — הסבירה לה הזקנה ברצינות, והנערה דאה כצפור להביא את הדבר הנדרש, לקול שחוקם העליז של החולים, שאהבוה מאד.

* * *

באין הרופאים באולם.

„דִּיק־דַּק", „דִּיק־דַּק"—משמיע השעון את קולו במלא האולם. דומה, כאילו העין רוֹאָה בְּהִנָּתֵק ממקומו דק אחד ודק שני ממלא את מקומו. „דיק־דק", „דיק־דק"...

והעת עוברת לאט לאט, דומם חולף וגז רגע אחר רגע.

כך באולמים גדולים כאלה, בדממת הערב של בית חולים, יכולה האוזן להבחין את מהות הרגע ואת אורך הדק.

שני חולים מנצחים זה את זה בצחוק האישקקי.

דומם מביטים הם על הַקַּרְטוֹן העבה המונח לפניהם, ודומם הם מסיעים את אבני המסח.

בקרן זוית אחרת יושבים עוד שנים. בקול עצור ועמום הם משוחחים ותנועות ידיהם תכופות: — משחקים הם בקלפים.

עוד שנים שלשה — משמיעים קול נחרה מעל מטותיהם. ודומה, כאלו נשמע ברחבי האולם משק כנפים גדולות ולֵאות של הנצחיות במעופה.

וכך חולף ועובר יום אחר יום.

חולים נרפאים ועוזבים את האגף. בבגדיהם „שלהם" הם סובבים את כל האולם, עומדים על יד כל מטה ומטה, לוחצים את ידי הנשארים, ואומרים מקרב לב:

— חיו בטוב, רפואה שלמה!

ותחתיהם באים חולים אחרים.

בבוקר הם באים, ולערב יודע כבר כל האולם את כל הנוגע ל„חדש" שבא, אם „קל" או „מסוכן" הוא.

* * *

החולה היותר מסוכן באגף היה זקן, שהביאו אותו בערב ישר מן התחנה לאולם הנתוח, ומשם לכאן — מפני שלא היה מקום בשאר האגפים.

כל הלילה ישבה האחות על יד מטתו. הרופא הראשי בקר אותו עוד בלילה ההוא פעמַיִם.

ואף על פי שגם הוא היה מן ה„מחלקה השלישית", לא נתנו להפמולוס לנגוע בו, — כל־כך היה בחזקת סכנה.

— הִנֵּה זה — מי ידעֶנו?... — העיר משגיח האגף. — יום אוֹ יומים...

ואולם ביום הרביעי — הוטב מצב החולה. אך הפמולוס לא סעדהו ולא קרב אליו.

עבר שבוע.

בנוגע לחולה זה שלט איזה יחס מיוחד, יוצא מן הכלל.

מה גרם ליחס מיוחד זה?

אפשר, שהתיחסותו של החולה למכאוביו הנוראים גרמה בדבר. כל היום היה שוכב על גבו, מבלי הוציא אנחה כל שהיא.

עיניו הגדולות והשחורות היו פקוחות לרוחה והֵישירו להביט בפני הרופא. אבל גם הגה לא הוציא מפיו כשנכנס האיזמל בבשרו החי.

והוא היה יהודי. פרצופו, עיניו — הכל העיד על מוצאו.

ויפה מאד היה היהודי הזקן.

תלתלי כסף עבותים כסו את ראשו. שמורותיו הגדולות, הרחבות והכבדות, הֵצֵלּו על עיניו השחורות והמלאות אור נעורים. שפמו וזקנו היו גם כן עבותים, לבנים היו מאד ועטרו את פניו הַוַּרְדִּיִּים.

החולה היה מסובל בשר, ובכל זאת לא היה נראה שמן ביותר. מראהו היה מראה אריה שזקן.

וכל האולם נהג בו כבוד.

שָׁרְש „בעל החוטם", „הבריא" שבאולם, היה רץ כחץ מקשת כדי למלא אחרי כל הגה היוצא מפיו.

— שרש, שָׁרְשֶׁל! — היו רגילים החולים לקרוא לו כשהיו מכירים בזקן, שמכאוביו גברו ביותר. — מהר נא אל הזקן, הוא זקוק לך!

גם „אַבָּא שַׁלְחוּפִית", זה הפטפטני והנוח לבכות, שלא היה נותן לשום איש להוציא מלה מפיו מרוב דבריו הוא, ושדרש כבוד מכל האגף, מהיותו, לפי דבריו, היותר מסוכן שבכל חולי האגף, — גם „אבא שלחופית" זה היה יושב ומאזין בשים לב לדברי היהודי הזקן.

וימים אחרי ימים חלפו.

הזקן המסוכן מוטל היה עדיין במטתו, וגם „אבא שלחופית" עלה על המטה, שני חולים יצאו מן האגף ואחד מת. במקומם נכנסו ארבעה חולים אחרים.

והימים ראשית ימי הסתיו.

בשעה הרביעית בא הפמולוס.

— שלום! — קרא בבואו. קולו לא צלצל כמו בשאר הימים.

האחות התלמידה הגישה לו חלוק לבן, כדרכה יום יום, והפעם השיב הוא לה תודה בלי כל דברי ידידות מהולים בלעג קל, גם לא שאל אותה למה אדמו פניה.

בשעה שֶׁחִבֵּשׁ את החולים לא שחק ולא התלוצץ.

כל תשובותיו היו קצרות. נראה היה, כי לא בחפץ לב דבר הפעם.

— שָׁרְשׁ! איפה הוא שָׁרְשׁ! — קרא בחֵמה.

— מיכל, צא המסדרונה וקרא את שָׁרְשְׁל! — אמר ה„גִּדֵּם" לשכנו.

ושרשל כבר נִשָּׂא באולם. עיני העגל שלו בולטות ועפעפיו ממצמצות.

— שָׁרְשֶׁל! כמה פעמים צויתיך, שתהיה באולם בשעת בואי, שרשל!!

ושרשל הנבוך משפיל את עיני העגל שלו, ומעמיד פנים בוכים.

— הנה הוא בוכה כבר. מה תבכה, לעזאזל! מאושר הוא האיש הזה: יש לו ברירה לבחור באיזה חוטם שירצה, והוא בוכה, הכסיל!

(לְשָׁרְשׁ אבד קצה חטמו: כשהיה ילד קטן נשכו כלב. עכשו עשו לו חוטם חדש).

— מה זה היה ל„הדוקטור" היום? — השתאו החולים.

* * *

זכרונות וזכרונות, קטעים מחיי ילדותו, לווהו היום מאז הבוקר ולא נתנו לו מרגוע. לערב מֵררוהו עוד יותר.

את אבותיו לא ראה זה כבר. בשנים האחרונות, משעה שהתחילו שנות למודיו בנֵכר, היה רואה אותם אך לעתים רחוקות.

והיום — ערב יום הכפורים.

והוא חש, שהוא נִתק מן החוג הקרוב לרוחו, מן האנשים שהוא משתתף עמהם בהרגשות והגיונות. הוא מרגיש, שהוא מוקף זרים ונכרים, תינוק שנשבה לבין העכו"ם.

„גם להגיד להם, כי יום כפור היום, אינו יכול. מה להם וליום כפור?"

חֵפץ עז התעורר בקרבו לראות את אבותיו, את כל בני הכפר הקטן, אשר את כלם, את כלם, ידע פנים אל פנים

לראות את בני גילו, שנשתנו הרבה מיום עזבו אותם. הוא יכול לצַיֵּר אותם בדמיונו אך בדמות רעים בחדר הלמוד, או בשעה שהשתעשעו כלם יחד במשחקים שונים. כששב אל הכפר הכירם מיד, ובכל זאת כאילו זרים נשקפו אליו מאותן העינים, שידע מאז.

רבים מהם נשאו נשים. אחדים היו מטופלים כבר בבנים.

מה נעימים הימים שבלה עמהם, וביותר — ימי החגים!

אימת יום הדין לא נפלה על בית אבותיו. ראש השנה היה לו חג נעים ויפה כשאר החגים.

לראש השנה היה רגיל לבוא לבית אבותיו מן העיר שבה למד. שתי אחיותיו היו באות גם הן: כל אחת למדה בעיר אחרת. ואבותיו ואחיו הנותרים בבית, שלא ראו אותו ואת שתי האחיות כחצי שנה, והיו מתגעגעים עליהם מאד, — מה שמחו ומה צהלו אז לקראת בואם!

ומכיון שבאו כלם, היה הבית מתמלא צהלה ורנה.

לפעמים היתה אחת מן האחיות מביאה עמה אחת מרעותיה, או אחד מן הקרובים או הקרובות, מן ה„צעירים" שבהם, שהיה בא לחוג אתם את „הימים הנוראים". אז היתה עולה השמחה עד מרום קצה.

קרוביהם ומכיריהם היו מתאספים לבית אבותיו מדי ערב בערב.

הצעירים היו מתהוללים יחד והיו מתערבים, מי יעבור את רעהו בחדודים והלצות. משחקים שונים היו נבראים,

טיולים שונים היו נערכים בהמון. גם ה„זקנים" היו שוכחים כל דאגותיהם למַרְאה הצעירים.

אך עוד יותר מן העליזות והחיים המלאים האלו היה אוהב את הלֵאות ואת השמחה הצנועה והעצורה, שהיו מפעפעים בלב כל מכיריו ביום כפור אחרי „נעילה".

עיפים באים אַבָּא וְאִמָּא מצום היום הגדול הביתה, וקודם כל הם משיבים את נפשם תחת כפת הרקיע בכוס טֵה עם מיני מרקחת.

עיניהם מאירות, וכמה מן הלב נשקף מבעד לריסי העינים הללו!

ובאיזה רגש מיוחד, לא ברגש זה של ימות החול, הם מסתכלים בבניהם, הדואגים להם היום במסירות נפש מיוחדת.

והלילה, ליל רחב ושחור מאד, מכסה את כל העולם, והשדות, העוטים צלמות והמלאים יגון אלם, משתרעים לאין קץ.

ואלפי כוכבי כסף עליזים, כוכבי חג, מציצים, מבריקים ממעל.

אמא מסתכלת בערבה הנוגה, ועיניה מתמלאות תוגה גם הן.

אבא מחבב את הכוכבים, ואוהב להסתכל בהם.

אבא מראה לקטנים את הכוכבים באצבעו, וּמְסַמן את ה„אלף" ואת ה„תיו", וגם הוא נותן בהם סמנים, לדעת על פיהם את רוח היום.

מה אוהב הוא את הכוכבים, אבא הטוב! ביחוד נעימים הם לו לפני הָנֵץ החמה, כשהוא יוצא ונותן זרעונים לקהל

האַנְקוֹרים, המכירים אותו היטב, והבאים לחטוף את פתותי הלחם והזרעונים מכפות ידיו ממש.

האחים הקטנים מתקוטטים: מי צם היום ומי לא צם. הגדול שבין הקטנים הללו, אף על פי שגם הוא עדיין אינו בר מצוה, לא בא אוכל אל פיו כל היום, והוא מתגאה מאד בדבר, ונותן לאחיותיו רשות לְטַפֵּל בו מסבה זו ולדאג לו ביותר.

הקטן שביניהם טוען, כי גם הוא צם: בבוקר שתה אך חלב ואכל את ארוחתו, אבל עד השעה השלישית צם. והוא מוסיף בגאון:

— וגם טפת מים לא באה אל פי.

שתי האחיות משוחחות גם הן על הצום, אבל צמה רק הקטנה שבשתיהן.

והחג הנעים כל־כך טרם חלף, עוד כל העולם מלא אותו. קצה „רחוב היהודים" נראה מבית אבותיו. אור צוהל זולף מכל השמשות הקטנות והדלתות הפתוחות — — וגם שם ששון חרישי.

רק בתי האכרים עטופים חושך.

זמן רב יושבים כל בני הבית יחדו ומשוחחים בנחת.

אבא מספר זכרונות מימי נעוריו. הוא מזכיר את מסעותיו בערבה בלילות הסתיו, פגישות זאבים, קטטות עם אכרים.

„והערבה עוד לא נושבה אז, ויהודי אחד גר במרחק מאתים פרסה מיהודי שני".

האם זוכרת גם היא מעשיות שהיו, או שהיא מספרת על הדנֶיפֶּר ועל הבמות בערבות ועל ההֵידַמַקים.

והיא אוהבת כל כך את מרחב הערבה! — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

ופה אין גם איש אחד, שאפשר יהיה להגיד לו, כי יום כפורים היום. גם מכיר יהודי אחד אין — מלבד הזקן החולה. וגם הזקן החולה זועף היום.

ספר, שקצותיו מצופים זהב, ראה היום על שלחנו. היתכן, כי „סדור" הוא זה, שמונח לפניו?

אכן, גם החולה עצוב היום, עצוב מאד.

איש לא בקרהו. משפחתו רחוקה כל כך. בודאי יש גם לו זכרונות וזכרונות. ואולי יצר גם לו, כי אין יהודי עמו היום, בערב יום הכפורים! — בודאי יצר לו!...

היאמר לו, כי יהודי הוא?

אבל איך?

„לו ידעה אך נפש אחת פה, כי משתתף אני עמה ביום הזה — —".

ופתאם נגש אל החולה היהודי. הזקן הניח את הספר על הכר.

לאור הנר הבהיקו אותיות הזהב מעל כריכת הספר: Gebetbuch für Israeliten, ועיניו היפות של החולה הישירו כלפי הפמולוס.

— כן, חג לנו היום...

— אמנם כן, אדוני הדוקטור, חג... חג לנו... לָ־נו...
האמנם?! אדוני הדוקטור!!

עיניו האירו. אדמומית חיה כסתה את פניו. דומה, כאילו איזה זרם חם שטף וחדר אל כל איבריו.

ידיו תפשו מעצמן את ידי הפמולוס ולחצו אותן בחזקה.

— האמנם, האמנם?

ופני העלם הבריקו גם הם. בת צחוק רחפה על שפתיו. הוא לא ענה, אך את ראשו הניע וכל פניו העידו, כי כן הדבר, — וישט מעל החולה.

ועוד הפעם נשמע באולם הגדול קולו העליז של ה„רוסי". כל ששונו שב אליו. יוכל היות, כי כפלים היה בששונו עתה מכל אשר היה בו תמיד.

הוא לא הביט אל מטת הזקן החולה, ובכל זאת ידע בברור, כי שתי עינים מלאות חבה יתרה מלוות אותו על כל מדרך כף רגלו.

וקולו הלך וצלצל באולם:

— Spiritus vini rectif.

— Hydrargyrum bichloratum!

האחות הצעירה התאדמה חליפות ורצה באולם הנה והנה בעינים מלאות יאוש, והזקנה עמדה כפופה בפישוט ידים ודמתה לתרנגולת דוגרת.

— נא! — נדברו החולים זה לזה — ה„דוקטור שלנו"! —

חוֹלוֹ הַפְּרָטִי שֶׁל הַ״דּוֹקְטוֹר״ הַצָּעִיר.

השבוע השלישי קרב אל קִצוֹ.

בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר, כשעולה השמש ומתחילה לחמם את הגגות הלחים, מתקדרים השמים, עוטים עופרת, ודלף טורד שותת ויורד, שותת ויורד כמתוך נפה גדולה ורחבה. כיון שמתחיל הדלף שוב אינו פוסק.

בא קץ כל אור וחום. אלפי עינים דומעות וּמְבַכּוֹת את האור, כי אבד מן העולם.

עם הערב־שמש נראים בקצה־השמים כתמים אדומים כוזבים, וּבַבֹּקֶר שוב דומעות אלפי העינים ומבכות את האור, כי איננו.

כתלי בית־החולים, הצבועים בצבע אדום־אמוץ, סופגים את הדלף ונעשים כהים ונוגים עוד יותר משהיו.

ליד החלונות רועדים האֲשוּחים, אבלים ומתנונים, כופפים כמיואשים את ראשיהם ופורשים את ידיהם בתפלה ובתחנונים אל היושבים ספונים בחדרים החמים — לרחם עליהם ולאסוף גם אותם אל הבית.

ואולם המרה השחורה, הנטויה על הארץ, פורשת את ענְנה גם על החדרים החמים, מתכנסת אל תחת כל מִטָּה, שורה על כל כלי־הבית, רובצת בכל פינה, ומשם היא מסתכלת שוממה ואלמת.

ביחוד כּבדה המרה השחורה על בית־החולים, שבכלל מוכן ומזומן הוא תמיד לקבל עצבת – מִבֵּין שורות הַמִיטות, המרוחקות זו מזה, שלא כדרך מטות בבתי־דירה, מעל הכתבות אשר למראשותי החולים, הנראות כמצבות על המפרפרים בין החיים והמות, מעל הקירות הרמים, שאין בהם גם קו מבריק אחד להמתיק את קור לָבְנָם.

חולי האולם השמיני היו כֻּלָּם ידועי מחלות ממושכות, הדורשות לְרִפּוּאָן מתינות וסבלנות – שני מלאכים רעים, המביאים את האדם לידי שעמום של יאוש. ביתר האולמים היו החולים נאנקים מחמת כאב, הוזים מחמת חום, נראים כחוגרים את כל כחם ומתאבקים עם המחלה, ובמשך זמן מועט נפסק גזר דינם או לחיים או למות. הללו יוצאים והללו נכנסים. הללו מלמדים את רגליהם לקום והללו פוסעים פסיעות קטנות, מדודות, ונהנים גם מפסיעותיהם אלה. לא כן האולם השמיני. כאן מוטלים החולים זה כמה ומחלותיהם נמשכות והולכות, נמשכות והולכות עד בלי הכיר בהן אם לטובה או לרעה, והרגעים והשעות והימים נמשכים והולכים גם הם בלי ראשית ואחרית, וארוכים הם כאורך הנצח. ויש אשר מרוב שעמום ישכח החולה את יומו, אם עדיין הוא נמשך והולך, או שכבר קִדְמוֹ יום־מחר, ועברו ימים ושבועות ולפעמים גם ירחים והנה – אותם הקירות,

י המטות ואותם החולים: רק עצמותיהם שָׁפוּ עוד יותר
׳נור פניהם השחיר עוד יותר.
וג אפלולית הנבטת אל החולים מן החלונות, הדומעים זה
שבועות, כבר כִּבתה את זיק־האור האחרון בנפשם.
שלש ׳ט שפכה המרה השחורה את ממשלתה גם על „הרוח
לאט ׳שר באולם — על האחיות ועל הרופא הצעיר וגם על
החיה" ׳, הוא הסטודנט, היוצק מים על ידי הרופא הצעיר.
ה„פמול ׳זות השניה, בחורה עליזה זו, שצחוק ומהתלות מלא
אפילו ד — גם היא מקרבת את גביניה הצהבהבים זה לזה
פיה תמי׳ורה אחת מתחת למצחה הצר — וכאלו נאלמה.
עד כדי כבוש נרמז מתוך כל נדנוד גופה בשעה שהיא
מעין קצף הרצפה, עושה את המטות ומביאה לחולים את
מכבדת או ופא הצעיר, הנוח תמיד לבריות, מחרף ומגדף את
שקוים. ה לפים, מתאנה לסמי־הרפואה ומחזירם להאפותיקה,
השמים הד ׳חולים, שופך את ארס הלצותיו על האחות ועל
זורק מרה ׳קלל את יומו, כי הסיתו השטן להיות רופא־חולים.
הסטודנט ו
שלשה ימים היה בא הפרופיסור הזקן, — כך היה
אחת ל — והנה גם הוא איננו כתמול שלשום. מגע
נהוג תמיד הארוכות והעבות עודנו רך כמקדם, אבל מתחת
אצבעותיו ׳בותות נשקפות זקנה וליאות. הדלף הטורד מדכא
לגבותיו הע
גם אותו.
של כחה גם של האחות הֶלֶנֵי.
לסוף כ
הֶלֶנֵי — כָּלָה אומרת כבוד לטיפוס הגרמני הקדום
האחות ׳, בעלת בשר, עורה צח מחלב, מתונה בכל דרכיה —
גבהת־קומה

הָחֵל במבטן השאנן של עיניה הגדולות, האפורות־הכחלחלות, וכלה בדבורו הַשָּׁלֵו, כל הגה היוצא מפיה שקול ומזוקק, אין בו לא חסר ולא יתיר, כלו דעה מיושבת ורוח נכונה ואין הוא נותן שום מקום לחלוק ולהתוכח. אפילו שָׁרֶש, המשרת של אגף־הנתוח, גוף שחרחר עם עינים פוזלות במקצת, בקי בכל הנוגע ל„חירורגיה קטנה" ומוחזק בעיני הבריות לְיַדְעָן מומחה, — אפילו חצוף זה, המעיז פניו בפני הרופאים — ומכל־שכן הצעירים — וכל האחיות, בולם את פיו כשהוא עומד לפני האחות הֶלֶנֵי — שפתיו נפתחות, שִׁנֵי־הזהב אשר בפיו מבהיקות ובעיניו לוהטת ערמה כבושה, אבל קולו לא ישמע. והנה גם היא, האחות הלני, לא יכלה עוד עמוד בפני השעמום והעצבת, המנסרים בחלל האולם השמיני הגדול, תנועות גופה נעשו כבדות, לֵאות, ומצחה הצח העלה חריצים קלים.

והחולים היו לטורח על עצמם ומעמסה איש לחברו, קרובים נעשו רחוקים, פסקו השיחות הארוכות של שעות־הערב. הכל מתקנאים בשני החולים „המאושרים", השוכבים איש איש לבדו בחדרים הקטנים המיוחדים, הסמוכים לאולם הגדול, — „חוליו הפרטיים" של הפרופיסור, שכל האגף היה זהיר בכבודם ולא תמיד נִתַּן גם ל„פמולוס" לטפל בהם, כי על־כן לא חולי־חִנָּם הם כאן.

* * *

בבקר יצא ה„פמולוס" מביתו לבית־החולים, בדרכו, מיד צררה הרוח הקרה רסיסי־דלף והתיזה אותם בפניו. עוד פסיעה

אחת ורגליו מעדו. בלילה גבר הקור ושלוליות המים העלו קרח, עם בֹּקר הרטיב המטר את הקרח וההליכה קשתה מאד. אותה שעה נראתה לו ל„פמולוס" הליכתו חסרת־טעם ונדמה לו, כי הוא הולך ופוסע כאן מימות־עולם וימי־הגשמים ימשכו עד סוף כל הדורות. הסבכים הרטובים נענים לו בראשיהם ומסכימים: כך, כך, הרוח לא תחדל עד העולם מלהתיז בפניך. הֵלֶך עלוב, את הרסיסים הקטנים, החדים, ודרכך לא תִתַּם עד עולמי־עולמים.

ה„פמולוס" הגיע עד לבית־החולים ומלבו לא פסק הרצון היחידי — לשוב על עקבותיו ולהטמן בחדרו מפני חשכת השעמום, הנסוכה על הכֹּל.

ופתאם, בגשתו לכבש אשר עם הדלת, ראה והנה שנים ממשרתי־האגף עומדים כפופים ואוחזים בדבר־מה, חציו לבן וחציו שחור. כנראה היה כל לבם ומחשבתם אל הדבר, אשר בו הם אוחזים, כי על־כן לא הרגישו ב„דוקטור" עד כי נגש אליהם ושאל:

— במה אתם עסוקים? מה זאת בידכם?

בו ברגע התרומם ראשו של עוף והשתרבב למעלה, ומַקור אדום ומחודד הפנה העוף כלפי ערפו על מנת לפגוע בידים האוחזות בו. עינים עגולות הביעו איבה, כנף גדולה, לבנה, התרוממה בכח.

— אֶי, אֶי, שָׁרְשֶׁל, החזיקה ברגליו... ברגליו החזיקה!... ואני בצוארו... עגור הוא זה, אדוני הדוקטור, עגור שנפל בידינו...

— מאין בא לידכם?

— חכה נא, חכה נא, אדוני עגור! אל תאמר בלבך להמלט!...
פה, בגן, שכב, את רגלו שבר, נפל ונשברה לו רגלו. אנחנ יצאנו אל הגן והנה הוא שוכב... אי, חכה נא! אל נא תבהל את מקורך, אדוני עגור!... לאט לך, חביבי...

— „Ciconia alba מסוג Ciconiac אשר על משפחת Gralla-tores יחשב" — הרהר הסטודנט.

— הוי, אדוני מר עגור! — צוח שרשל, — בבקשה מכבודך, אל נא במקורך... אי, אי, כמה חד הוא מקורך...

ושרשל עושה את עצמו בקי בחיי העופות, סיעה של עגורים עברה הלילה דרך העיר והמטר ירד עליהם, וכשגבר הקור כבדו כנפיו של „בחור" זה ונפל לארץ, ובנפלו נשברה לו רגלו...

— הראה, הראה נא לי את רגלו, — נכנס הסטודנט לתוך דבריו.

צדק שרשל: העצם נשברה בין הארכובה לקרסול, כמעט באמצע, כתמי דם קרוש מכסים את הרגל.

— שרשל, את העוף תכניס לתוך האולם. צריך לחבוש את רגלו השבורה.

— כן, אדוני הדוקטור, צדקת, אדוני הדוקטור. צריך להכניסו לאולם, — ואצבעותיו של שרשל בודקות את הרגל ומוצאות את כל סימני השבר, — אדוני הדוקטור יחבוש את הרגל ורפא לה.

וכשנכנסו שלשתם, שני המשרתים וה„דוקטור", לאולם צהל קולם כמלפנים. השעמום הגדול והמרה השחורה כאלו לא היו כלל בעולם.

— שלום לאחותי יוטה, שלום לאחותי הלני! התבשרו מכובדות! חולה חדש בא לגבולכם. רגל שבורה Fractura cruris sinistra. האולם השמיני יעשה את משלחתו באמונה, כדרכו, ולא יוציא מתוך דלתיו רגל שאינה מתוקנה כהלכה.

— אי, אי, — צוחה האחות יוטה וקולה דק מן הדק: — אי, אי, עוף זה מנין? עגור זה מהיכן? כמה נאה, כמה יפה הוא! אי, עגור זה מנין, מהיכן?

— אחותי הלני, הביאי נא מעט מים חמים, Tincturae jodi אֶגֶד, חתולים, מוך, כפיסי־עץ שנים שלשה. תחבושת כהלכה תהיה לנו. Lege artis...

האחות הֶלֶנִי הרימה את עפעפיה וְכִוְּנָה כלפי הסטודנט את מבטה השָׁלֵו.

— אדוני הדוקטור, מה פירוש תחבושת? לעוף זה?

— תחבושת פשוטה כמשמעו, — השיב ה„דוקטור", — רגלו של מר עגור שבורה וזקוקה לתחבושת יפה. יצא בתחבשתו, יהיה מטַיֵּל והולך ועל משכב לא יעלה ועלתה לו ארוכה ורפואה שלימה לפי גירסתו של אֶכְסֶלֶנְץ ונוספה עוד עובדה אחת נעימה בפנקס של בית־החולים. וכשיבוא איזה bos doctorondus, שור שֶׁמִּתְדַּקְטֵר, לכתוב דיסרטציה יביא גם אותה בחשבון.

— אַח, עגור יפה, אי, עגור נאה, — הוסיפה להתלהב האחות יוטה, ותוך כדי דבור זנקה ממקומה לְבֶרֶז המים החמים וְסַס בידה, — קונדס שבקונדסים, שד שבשדים, ניצוץ הלהיב גם בעיניה הַשְּׁלֵווֹת של האחות הֶלֶנִי.

הובאו מים חמים וגם מים פושרים. כל האולם מביט ומקשיב.

— שָׁרְשְׁל, שָׁ־רְ־שְׁל, יקחך שד משחת, שרשל! כלום אין לך כח גברא לאחוז את העוף? אחוז בכנפיו! הַטֵּה את צוארו!...

הסטודנט מטפל בחולה בזריזות. האחות יוטה זריזה גם היא להביא מים, בורית, מוך, אגדי. האחות הלני לא שכחה גם הפעם, שהכל נתן תמיד בעין יפה, אבל גם אונקיה אחת לא הוסיפה על המדה הדרושה.

— סכין! סכין! סכין למי? — הלך קולו של ה„פמולוס" ועשרים זוגות עינים פונות אלו לאלו, עשרים פיות שואלים בבת אחת — סכין למי?

עשרים זוגות עינים נוצצות ומבריקות מעל מטות החולים... השעמום הגדול חלף הלך לו — כאלו נשאו אותו כנפי העגור ונעלם פתאם.

והעגור נלחם ומתאבק, הודף בחזו את כל הקרב אליו, חוגר את כל כחו לשחרר את כנפיו מידי האוחזים בהן, משרבב את צוארו הארוך ומזמן את מקורו החד לפגוע בשרשל, — כל תעצומותיו אינן מועילות לו: כעבור רבע שעה תמה ונשלמה ה„אופרציה", האחות הלני רחצה את רגלו, כפיסי־עץ כסו את שוקו מעבר מזה ומעבר מזה והָאֶגֶד הלבין עליהם. והעגור יצא להתהלך בין שתי שורות הַמִּטּוֹת של החולים.

אלו סר המלאך רפאל לכאן לא היה מפליא לעשות יותר ממה שעשה העגור, בתקוה, בתוחלת ובעינים מלאות רוך ותחנונים הביטו אליו החולים, כי יגש אליהם; בגאון ואושר הביטו אליו, כי נגש אל מטותיהם ורצה את פרורי־הלחם, אשר

זרקו לפניו. ואמנם הוא, העגור, רִחֵם אֶת כֻּלָּם, הוסיף לטַיֵּל בין המטות כשהוא צולע על ירכו, עמד ושהה רגד אחד ליד כל מטה ומטה וְהִשְׁרָה רוח חדשה על כל חולה וחולה.

מעינות הדבור, שנסתתמו בימים האחרונים, שבו ונפתחו, זרם אביב פרץ פתאם למעון המצוקה והאפלה: — האולם כלו שב לתחיה.

— עגור כמותו... צח ונעים... גר בכפרנו... על גג בית-אבותי קנן...—גמגם ולחש סֶפֶל החלש—בונה היה את קנו... ואני ילד קטן ואחותי ילדה קטנה... ומסתכלים היינו בו... צח ונעים כמותו... ואני ילד קטן ואחותי ילדה קטנה...

— במה מפרנסים עוף זה.

בשאלה קשה זו נתחבטו כל שוכני האולם, עד שלסוף מצא לה שרשל תשובה נכונה:

— סעודה שמנה אמציא לו... וכי לחנם סמוכים אנו לאגף הפיסיולוגיה?

התחרות תמיד היתה בין האגפים השונים — ביחוד בין אלה של „תורה לשמה" ואלה של המדעיים השמושיים — וגם שרשל אנוס היה להשתתף בה. הפעם נכנע, וִתֵּר על כבודו והלך אל „מגדלי-הצפרדעים" — והעגור נמצא נשכר. „מגדלי-הצפרדעים" הביאו כחצי-תריסר צפרדעים ובשכר זה זכו לראות בעיניהם ממש עגור בולע צפרדע חיה. כל החולים הביטו ונהנו הנאה מרובה, כאלו נִתַּן להם מאכל-תאוה, וְשָׂרְשֶׁל נהנה יותר מִכֻּלָּם...

עבר יום, יומים, וכל הככר של „עיר־החולים" כבר ידעה, כי עגור שוכן באולם השמיני.

בגאוה מסותרת הביט האולם השמיני אל כל הבאים לראות את העוף. אחדים מהבאים לראותו הביאו לו גם מתנות, כלומר, מיני מזון שונים. אבל משרבו הבאים התחילו גם הטרוניות. האגף הששי טען: העגור שיך לו – בגבולות הקרקע שלו נמצא וכאן קנה את מקומו. קָם שרשל והשיב:

– קרקע ואדם – מי מהם עדיף?

האחיות של האגף השביעי טענו: אשתקד היתה חסידה סמוכה על שולחנן. מן היושר הוא אפוא, שיהיה גם העגור שרוי אצלן. דחו אותן בדברים של מה בכך.

לאגף המשוגעים לא היו שום טענות של ממש, אלא הוא ד ר ש, שהעוף יהיה שלו. השיבו לו:

– מי פתי יִשָׁמַע לדרישתם של משוגעים?

קשה ביותר היה לסלק את טענתו של אגף הילדים: הכל יודעים, שעוף – יהי עגור או חסידה – מביא את הילדים לבתי־אבותיהם, והרי הדין נותן, שיהיה העגור שוכן באגפם.

חולי האולם השמיני התחילו מתרגשים. כיון שהכל דורשים את העגור נעשה חביב עליהם ביותר. יִלָחמו עליו ויהי מה. נלחמו ונִצחו: לא שוא שקדו שָׁרְשֶׁל והאחות הֶלֶנֶי.

העגור נשאר באולם השמיני ו„מגדלי־הצפרדעים" דואגים למזונותיו.

אבל עוד שאלה אחת קשה נסרה בחלל האולם השמיני — אֶכְּסֶלֶנְץ מה יאמר כשיִוָדע לו דבר העגור? בפניו לא יעמדו לא שָרְשל ולא האחות הֶלֶנֵי.

והאחות הֶלֶנֵי אוי ואבוי לה. העגור אינו נזהר בהלכות דרך־ארץ, עושה מה שעושה, ובבית־חולים בגרמניה, ולא בסתם גרמניה אלא בהידלברג המיוחסת, וכל האחיות גרמניות הן והאחות הֶלֶנֵי עצמה גרמנית שבגרמניות.

ובכן, אֶכְּסֶלֶנְץ מה יאמר?

כל הרופאים שבכל האגפים כבר ידעו את דבר מציאותו של העגור ויום־יום היו שואלים מפי ה„פמולוס" לשלומו של העוף, גם הָאַסִיסְטֶנְט הראשון כבר ידע, — הכל כבר ידעו חוץ מן האכסלנץ עצמו.

והנה הגיע הערב, שהפרופיסור, כלומר האכסלנץ, עתיד היה לבוא – לבקר את חולי האולם השמיני. אותו היום כלו היה העגור סגור בחדר־המזנון, הסמוך לאולם.

והאכסלנץ בא. עיניו הטובות מסתכלות ומתבוננות בכל חולה וחולה. האסיסטנט הראשון פוסע אחריו ואחרי האסיסטנט הראשון יתר האסיסטנטים. ה„פמולוס" והאחות הֶלֶנֵי—מאספים לכל המחנה.

הכל כשורה. פני הרופא של האולם אורים. הפרופיסור בקר גם את חוליו הפרטיים אשר בשני החדרים הקטנים, הסמוכים לאולם. עוד צעד אחד ויפנה את שכמו לצאת. אבל פתאם פנה אל „הפמולוס":

— והיכן הוא חולו הפרטי של מר?

חיוך קל מרפרף על שפתי הזקן. כל ההולכים אחריו מביטים זה אל זה ותמהים.

— כן, חולו הפרטי של מר? — חוזר ושואל הזקן ועיניו הטובות מחיכות. — האדון העגור?

מיד פנתה האחות הֶלֶנִי אל חדר־המזנון וקראה לאסיר דרורי. והעגור יצא מכלאו כשהוא פוסע פסיעות מדודות, כאלו אין הוא יודע לפני מי הוא מהלך, — כאלו הוא עצמו אכסלנץ מלידה ומבטן התחיל מהלך לאורך כל האולם בכובד־ראש ובבטחון...

— ובכן, גם אכסלנץ בכבודו ובעצמו מסכים ואין עוד לירוא דבר — שום דבר...

אודיסה, 1922 ‎9-IV.

בְּבֵית־הַקְּבָרוֹת.

שיחה זו שמעתי מפי מטרוניתא אחת כבודה בעיר הבירה, ואני מוסרה לכם כמו ששמעתיה.

יש בעולמו של הקדוש־ברוך־הוא יערות נאים וערבות נאות ורחבות — ובני אדם יושבים בהם ברווחה ומצטערים שאין אנשים אחרים בשכונתם, וכשהם פוגשים באדם בדרך שוממה ותחת כפת אֲרָנִים הרי הם נהנים זה מזה ומאירים פנים זה אל זה.

ואולם רוב בני־אדם מה הם עושים? הולכים ובונים להם כפרים וערים, עירות ושכונות, קובעים בית בצד בית, מאפילים בכתלי־בתיהם על חלונות שכניהם ונעשים קשים איש לאחיו כספחת, מרננים זה אחרי זה, וכל אחד יודע מה שבקדרת חברו ובמה סעד חברו את לבו בבקר ומה יאכל בצהרים, ואין לך מנוס ומפלט מעין־סוקרים, וכל תנועה ותנועה שלך, כל פסיעה ופסיעה שלך מסתכלים בה ותמהים עליה, ואין אתה חפשי לנפשך ולגופך. ויש שאתה מקלל את כל הקהל הגדול הזה האורב לגופך ולנפשך.

ומה עושים עוד? בונים ערים עוד יותר גדולות — מאות חוצות ואלפי סמטות, ובכל סמטה — בתים בעלי קומות הרבה,

והרחובות שוקקים מאדם רב. והמונים עוברים, ואלפי בני־אדם נוהרים, איש לעברו ואיש לבצעו, ואין פנאי להתבונן אליך ולנפשך. ומסביב לך המונים מימין והמונים משמאל, ומה תתבונן אליהם? והעיר גדולה, ולולא קרון החשמל אין אתה מספיק גם לעסקיך. וקרובים נעשים רחוקים ורחוקים נעשים קרובים, ואיש חפשי לנפשו בתוך הרבים; נעזב לנפשו בתוך רבבות, עזוב ויתום גם בעת שאיננו רוצה בזה, בשעה שקשתה עליו הבדידות ביותר.

וקשה צער הבדידות בתוך הרבים, שהרי כמה וכמה יש בה מן העלבון: מה לך ומי לך פה, תולעת־אדם? בשביל מי אתה חי? אם תמעד ותפול באמצע הרחוב בין אלפי העוברים — השְנַיִם הראשונים, שרגליהם תתקלנה בפגרך, הם יתבוננו אליך ויקללוך אל תקלתם. עוד רגע אחד ויטפלו בך הנוטר ושנים שוערים מן החצרות הקרובות, — ואיש לא יכיר עוד בך ובנפילתך.

ונורא מזה המות בעיר גדולה.

בבקר בבקר אתה רואה דרך החלון מטה שחורה נהוגה בסוסים שחורים וציצים שחורים על ראשיהם! והם משרכים דרכם בעצלתים בתוך ההמון השוקק ברחוב. והרחוב נראה גם הוא שחור, השמים מעוננים, ואין איש אשר ישים לבו למטה השחורה. אחד או שנים מלוים את המת. ויש אשר עגלה טעונה בקבוקי־יין, שנתרוקנו הלילה, משרכת גם היא דרכה אחרי המות — זכר לדבר?!

אם „מנין״ או „תריסר״ אנשים מלוים את המת ואת המטה העלובה – משמע שהבר־מינן יהודי הוא. בלבו של היהודי הניצוץ עדיין מהבהב, אף כי עוֹמֵם, עוֹמֵם זה כבר. ואולם הרחוב דבר אין עם המת. רק טינא לו בלבו על העגלה האבלה: מתירא הוא מפניה פן תשליט את המות גם עליו.

ואתה נזכר בעיירתך הקטנה.

יש שבערוב היום ופעמון־בית־תפלתם הקטן מתחיל קובל בקול דק ותלונה חשאית נוגה, וברובע היהודים שואלים מיד:

– פגר! מי זה היום?

ובת־קול עונה ואומרת:

– וואסילקה חַפּון מת!

– גנב יקר היה אותו וואסילקה, יְמָחל לו בעולם האמת, וגם את היין לא שנא.

– ובין שלי ושלך לא היה מבחין, ושעריו לא היה סוגר בפני סוס־זרים.

– והוא הטיל את עצמו לתוך האש והציל את בתו של נחום ַקבַּקי.

– ואלמלא וואסילקה זה, שעמד ליודילוביץ בשעת צרתו לא היה לו הממון, שיש לו כיום.

– לב טוב היה לו לעלוב זה וממרורים שבע כל ימיו. ולא תמיד עשה את ארוחתו קבע.

– חבל, חבל, „גוי״ לא רע היה! הוא ידע גם רחמים ובהול על ממונו גם כן לא היה.

מתוך גנותו באים לספר בשבחו.

וקול הפעמון רך ועצוב. אנחות קצרות פורצות מתחת הענבל של הפעמון הקטן. אנחה אחת דקה וקצרה — ונפסקת, אנחה שניה דקה מן הראשונה — ונפסקת, ועוד אחת צרודה — ונפסקת. והנה גם הפעמון הגדול וקולו העבה ממלא אחרי הפעמון הקטן כאלו הוא האב, שאינו יכול לכבוש את אנחתו בלבו, וגם הוא נטפל ליתומים הקטנים, המבכים את מתם.

והרי גם ההלויה נוטה מן הככר אל עבר בית־תפלתם. הנה הנער היוצא ראשונה ובידיו צלב־עץ, שזה עתה יצא מתחת המשור והמקצועה. אחריו פוסע מדודות הכמר הזקן, והארון באחרונה. תריסר שכנים ושכנות נגררים אחרי המטה. אשת המת, האלמנה השוממה, מטפחתה שמוטה לה על צוארה וכֻתָּנתה המזוהמה לא פרופה ודמעותיה נושרות. מימינה ומשמאלה יתומיה — יחפים ומזוהמים, שערותיהם כעין הפשתה החרוכה־שמש פרועות, לא סרוקות, ועל הפנים בהרות בהרות — אבק שדבק באגלי דמעה וזיעה.

נחה חמתו של שמש־ערבים והוא מלטף בנעימות ובהמימות רכה, ורוח צחצחה באה ממרחבי השדה ובכנפיה ריח הגן, קל מן הקל — כמתגעגע גם הוא מתוך חבה ועצב.

והארון הולך וסובב את הרחוב, בין הגן, המעוטר על קצותיו שדרות־זית־פרא, ובין בית־הספר. ועובר הארון על פני בית־הפקידות, זו הדרך בה עבר העלוב פעמים אין מספר בחייו. פה שחק את משחקיו בעודו „שקץ" קטן, מְלַסְטֵם את קני הקיכלים, פה התהולל בימי־אידיהם כשגדל והיה עלם

מחוצף, יוצא בכובע שמצחתו סדוקה, ופה היה שר, כלומר צוֹוַחַ כל הלילה עד אור הבקר, ליד כבש דחוי זה שלפני בית־הפקידות היה עומד ומתאמץ לרדת לעמקו של הענין המדובר ומגמגם וצוח, טועה ב„הן" ו„לאו", עד שנתחוור לו במה „זקנים" עסוקים ומתי יבוא גם הוא על שכרו וחלקו — צנצנת מן היין שעליו מִתַּגֵּר היהודי הקטן, הרוצה לתפוס מקום על ככר־השוק, או שהיה מתמרמר על בעלי־הממון ונדון על ה„קרקע" עם בעלי הזרוע עד שנחר גרונו.

והנה עובר הארון על יד ה„אֲמוּר" — היא הככר המופרשה לממכר־תבואה, זה המקום היחידי שבו „מלך" ואסילקה, הוא ולא אחר, כשהיה מניח מושכות סוסיו בהגיעו עד הָאַמְבָּרים, יושב במרומי עגלתו הגדושה וכל היהודונים מסביב נחפזים ושתים עליו: זה מטפחו על כתפו, זה מכנהו כנויי חבה, וזה מזכיר לו זכרונות טובים.

ושם מרחוק נראה מבואו של מרתף ועליו שלט — חציו תכלת וחציו כתום—וריח כֹּהל נעים בוקע ועולה, הוי, מרתף! כמה ימים טובים, כמה ימים רעים מָנוּ לוואסילקה בתוך כתליך...

ורוח הערבה הקריר מעדן את הצואר החם ומלטפו בגעגועים, והפעמונים הקטנים נאנחים והפַּעמון הגדול קובל ומבקש רחמים, רחמים, והלב נעשה נוגה כל־כך, כנפי הצער הגדול משיקות בעולמו הקטן של הכפר.

ומה גם כשימות יהודי!

אימה חרישית יורדת לעולמו של הקדוש־ברוך־הוא, ענָנה כבדה מעיקה על רחוב היהודים, רחוקים נעשים קרובים, אוֹתו

הקרקע האיתן, אשר אמרנו: בל ימוט, נשמט מתחת רגלי האדם. הנה הוא פורץ פרץ במחנה, טורף ואין מציל, גוזל ופורק אין מידיו. הוא, הוא פה, בחוש רואים אותו!

וקול המטבעות המקשקשות בקופסא צרודות וקרות... קלות, קצרות, קשות, ויבשות... קול קר ופוסק וגוזר, שאין כל קובלנא עליו.

„הוא" נשקף גם מכל גופו של מֵאִיר הַפֶּחָח, שאין הויתו נכרת כל ימות השנה. ונעשה כל־כך ברור, למה קפוטתו של מאיר ארוכה כל כך ולמה היאִ תלויה לו על גבו הכפוף כעל גבי חטוטרה. עתה ברור, למה פניו דלים וכולם קמטים, קמטים ארוכים וקצרים, נתקלים זה בזה, ולמה שפות עפעפיו אדומות־אמוצות כמטפחת האף שבכפו, וכל מראה־פניו כאילו זה עתה רחץ אותם לאחר בכיה ממושכה ומרה. עתה אין גם בקרעי מלבושיו לא מן העלבון ולא מן הכעור, כי על כן על מקומם הם באים. מה הוא הנוי ומה הוא ההוד, אם החיים עצמם אינם בטוחים? שקר החן והבל היופי, הנשמה עלובה וכל החיים אינם אלא קרע אחד...

... ה ו א, ה ו א עומד אחר כתלנו.

ומֵאִיר הפחח וחברו הולכים מתונות מחנות לחנות, ובכל חנות וחנות החנוני מסתכל בְּמֵאִיר: לא אותו מאיר הוא זה ולא זו הליכתו. יש מאיר, שאדם נתקל בו בשעת יציאה מבית־המדרש: הוא עומד ומתפלל חרש ושפתיו הבלות נעות. יש מֵאִיר, הנפגש בשוק: הוא בא לכאן לקנות צבע קודם צאתו לרחובות הגויים. אבל אותו מאיר — צורה מטושטשת,

חסרת גון ולקויה. לא כן מאיר זה שהקופסא בידו: הוא בריה מסוימה לכל חתוך אבריה. שפתיו הבלות עוד טרם יִפָּתחו וכבר הן ממללות ברורות. והחנוני מזדרז, מכניס את ידו לתוך כיסו, מוציא מטבעות כמה שהוא מוציא, מִתְבַּיֵּש למנותן, ולמרות רצונו הוא מוסיף עליהן עוד אחת — והוא נחפז וממהר להשליכו לתוך הקופסא, כאלו הוא רוצה להפטר מזו, שגם בה יש מן המסתורין של הנעלם והטמיר ה ה ו א. גם הליכתו של מאיר זה אחרת היא. אין הוא פוסע סתם פסיעה, אלא הוא עוקר את רגליו מן הארץ, ועל כל עקירה — צליל צרוד, צליל קר ויבש — צליל הנחושת בנחושת.

כמעט אין איש אשר ישאל: מי הוא הנפטר. הכל יודעים ומצטערים עליו זה כמה. הכל כבר ישבו ליד מטתו בימי חליו, חיכו לו חיוך של תנחומים, הפיגו את צערו, בטלו את מחלתו בהבל פיהם, הזכירו נשכחות לא היו, הגזימו וספרו ארוכות על חולים מסוכנים שבמסוכנים, שהבריאו על אפם וחמתם של כל הפרופיסורים שבעולם. ויש שהעמידו פנים ארוכים ועצובים, יעצו עצות וספרו על רופאים וחובשים, הציעו תרופות משונות ובדוקות, שאלו לשלום החולה יום־יום, נכנסו אצלו בדברי־בדיחה כדי לבדח את דעתו ויצאו נאנחים משברון לב ובפסיעות זהירות, התלחשו עם בני הבית ונדו לילדים הקטנים.

יש מי שנכנס אל החולה רק כדי לצאת ידי חובה זו של בקור־חולים. „פשוט, לא יאה ולא נאה, ולמה יאמרו?" וכשהביט אל עיניו של החולה הגדולות והפתוחות לרוחה, שמתוכן

נשקפה איזו זָרות לחיים הרגילים, איזה ברק של חיים אחרים, שלא מעלמא הדין – ולבו נתכוץ פתאם ונתמלא רחמים על החולה המוטל במטה לפניו. לבו נתרכך בקרבו, ומיד מחל לו מחילה גמורה כל מה שחטא כנגדו, וצר בצרתו וכל נפשו היתה למקור רחמים רבים.

וכשנראית המטה השחורה ברחוב־היהודים ימהר גם הוא אליה ויצטרף אל המלוים כאותה רחל אובדת, שאינה אלא אבר מדולדל מן העדר הגדול. וכך הולכים הכל יחדו לבית־העלמין, הולכים ופוסעים מדודות: עדר אחד, צעד אחד, לב אחד.

לא כן, לא כן בכרך הגדול...

ולא נזכרתי בכל זה אלא משום מעשה שהיה.

יש לנו פה מכר אחד, אינז׳ינר, עשיר, בעל־נכסים וגם בית־חרושת ובית־חומה לו. יהודי נאה איננו. לפתוח את ידו אין הוא אוהב. ואולם בשעה שיש צורך בכך, בעלי נכנס אליו ומרבה עליו דברים ואינו זז ממנו עד שהוא פותח את צרורו. נותן הוא, כמובן, לא בעין יפה, אבל נותן, אם מעט ואם הרבה. אוהביו אמנם לא רבים, אפשר, שאין לו אוהבים כלל, אבל לכבד אותו צריך, ויש לחַשֵׁב עמו. בית מדרשנו זקוק גם הוא אליו.

ולאותו אינז׳ינר היה אב, זקן, מאלה שעבדו בצבא בימי ניקולי הראשון – אדם פשוט, שאסף מעט מעט מה שאסף. מכיון שאתה אומר: „מְשָׁרְתֵי חַיָּלָיו של ניקולי" הרי כבר נאמר הכל. כל כבודו על בנו. משום כבודו של בנו מכבדים גם אותו.

ואותו זקן מת, כשהוא לעצמו ודאי לא היו רבים באים לחלק לו כבוד, אלא מה? זכותו של בנו עמדה לו, שוב התחיל אותו מעשה: אינז'ינר, עשיר, בעל־נכסים, בית־חרושת ובית־חומה לו, והנפטר אביו הוא, ואם לא בכבודו שלו — בכבוד בנו אנו חיבים, ונתכנסו ברחוב אנשים ונשים, עומדים ומשוחחים וממתינים לארון:

אוי לו לאותו מת ואוי לה להלְוָיָתו.

באין ברירה הולכים ההולכים עד קצה הרחוב הקרוב ונעלמים -זה נתקל בכרכרה, קפץ ועלה — ואיננו, זה נמלט מעבר לקרון הטרם, זה בכה וזה בכה, וכשהגיעה ההלויה עד בית־הנתיבות והנה נמס כל הקהל והיה כלא היה.

וכעשרה אנשים יושבים ברכבת, הארון איננו, איהו? הוא מובא ברכבת אחרת עם ארונות אחרים, גם זו לויה!

ישבו היושבים, זה פונה לכאן וזה לכאן, אלה מסתכלים בחלונות ואלה משוחחים, משפילים קולם, כמו שמסיחים בפני מת או בפני אבלים, הפעמון מצלצל, הַקַּטָּר שורק ונעקר ממקומו; המלוים נרתעים לאחוריהם והרכבת יוצאת בקשקוש ובשריקה, מתוך הענן... מסע של טיול...

קַשְׁתּוֹת הגשרים הולכות וקרבות, בתי החרושת המפוחמים מתכוצים, הולכים ומתרחקים, עמודים מעוטרים פנסים וְסֶימַפוֹרים — הללו צצים והללו נעלמים, — והרכבת יוצאת למרחב ועוברת על פני קיטנות חדשות, צנועות ועליזות, ואגמים קטנים — וחחזה מתרומם מעצמו ונושם נשימות עמוקות, נשימות מלאות...

גם זוהי לויה.

וכשאתה נכנס לבית־הקברות והשוער הנרפה פותח את שעריו ואתה מתבונן בחומה המקיפה אותו ובציונים המחוטבים, הזקופים כְּחַיָלִים שורות שורות, ואין בהם כל טעם וכל חן יהודי, על כרחך אתה נזכר מתוך געגועים במצבות הפשוטות והמלאות דברים שבלב, הנפוצות על פני בית עלמין נעזב בעירה נדחת – מקום מרעה לבהמה – וְכֻלָּן יחד דומות לצבור יהודים מרודים, שנאספו למנחה.

ובכל־זאת גם בית־עלמין זה חנוּ על הנכנסים לתוכו.

תושב הכרך, שנעקר פתאום מעולם התהו־ובהו, מתוך הרעש והמהומה, ונכנס לתוך שקט ודממה, לשורות המצבות האלה – איזו מרה שחורה תוקפת את לבו ונוסכת עליו מעין מרגֵעָה עגומה: בן־אדם, אל נא תבהל ברוחך, אל נא תשכחני, – יש יום וגם אותך ילוו למקום־דממה זה.

והתכנסו כל אלה, שבאו ללוֹת את אביו אל האינז׳ינר, מסביב לגל החדש.

– צריך לכבד את המת בנאום משום כבוד בנוֹ העשיר, – כמובן לא יותר. ומה גם כי זֶלִיג בינשטוק גם הוא בתוכנו! זליג זה דברן הוא מטבעו. אינו זקוק אלא לאמתלא, והריהו מוכן ומזומן לפתוח את פיו ולזכות את הרבים בנאומו.

אין לך אדם בעולם, שלא יהיה לו איזה מיחוש. מיחושו של זליג – בולמוס הנאומים. מצוה באה לידו – איך יחמִיצֶנָּה?

כיון שאנו כבר בכך, מה לעשות? בין כך ובין כך – אבד יום. זליג נואם ואנו מתכונים לשמוע.

הסוס פרסותיו ארבע וגם הוא נכשל לפעמים. על אחת כמה וכמה אדם, שאין לו אלא שתים. לא עלה לו לזליג הפעם נאומו. ובאמת: מה ידרוש הדורש ומה ינאם הנואם אם אין על מי לנאום?

היה היה אדם פשוט, אחד מאלפי אלפים, חי, כלומר אכל ושתה וכלום לא עשה, ובשבתות, מאפס מעשה, היה נכנס לבית־המדרש. בר־אורין לא היה, בצרכי־צבור לא עסק, כיסו לא פתח – לאוים על גבי לאוים. דבר אין להגיד, ואם יהיה הנואם זליג שבזֶלִיגים! והנאום היה סתם דרשה, לא טעם ולא ריח. ותיכף כשהתחיל כבד ידע זליג כי לא יוציא מפיו שום דבור של ממש ונפלה עליו רוחו: ראה שנכשל בעסק ביש ולא תהיה תפארתו על הדרך, וגמגם מה שגמגם.

והגולל נסתם.

וכל הקהל נאנח אנחה משונה, כאילו נתבדחה עליו דעתו. והולכים להם המלוים ומישירים כלפי השער, והנה – סוגר השער והשמשים אין נותנים לצאת: מת שני מוטל ואיש לא בא ללוותו. לא יעשה כן במקומנו! הקהל שבבית־העלמין צריך לטפל בקבורתו.

מי הוא המת? אשה אחת. על פי רשומי פניה ועל פי בגדיה ניכר, שאשה הגונה היא. אחזה השבץ ומתה ברחוב העיר מיתה חטופה – לפני ימים שלשה. אין איש יודע מי היא והיכן גרה. הביאוה אל הבית המיוחד לכך – ל„מורג" – ושהתה שם שלשה ימים. איש לא בא לחקור ולשאל עליה. הכירו על פי מה שהכירו, שבת־ישראל היא, ומסרוה לכאן.

והעולם מתחיל מתמרמר, כי סוגר השער. אולם אין ברירה — איש לא יצא מבית־העלמין עד שֶׁתְּקֻבַּר. כך נוהגים תמיד וכך יהיה גם הפעם. מה לעשות? שוב מתכנסת הכנופיה. מתבוננים במתה. ניכר, שאשה הגונה היא זו ולא אחת הפחותות. כיצד הגיע לידי כך? — הרי בת כרך היא. כזה וכזה יארע בכרך! ובין כך ובין כך היום פונה, הצללים מתארכים, כל הגוָנים נעשים רכים ומטושטשים ומרעיפים געגועים. לבו של אדם גם הוא מתרכך. הלב היהודי נתמלא רחמים ונשארנו לעסוק בקבורתה של אותה אשה שלא ידענוה מימינו.

נתמלא רחמים גם זליג „ונחה עליו הרוח". לא ירד לעומקה של פילוסופיה, לא התהדר במליצות נשגבות, אלא דבר בפשטות — פיו הגיד מה שהגה לב כלנו באותו מעמד, — לב הוגה ביגונו ובבדידותו של האדם בעולם הגדול הזה. ודבריו היוצאים מן הלב נכנסו אל הלב. פעמים גם דרשן פטפטן פולט דברים של טעם. גם נאומו של זליג הצליח הפעם. הוא עמד וטען: כלום אפשר הדבר שאין לנפש עלובה זו כל זכות ובידים ריקות היא באה לכסא כבודו? ומימרא של חכמים נפלה לפיו: „במדה שאדם מודד מודדין לו". ועוד למדנו: „אין הקדוש־ברוך־הוא מקפח שכר כל בריה". אין זאת, כי דברים בגו — —

אזנינו כאפרכסת, אנו עומדים וקולטים כל מלה ומלה מפי זליג, והנה שאון והמולה — אשה צעירה רצה מבוהלת ומתיפחת ומגיעה לארון המתה. רגע התבוננה בפניה ונפלה כורעת לפניה כשהיא בוכה ומדברת ומתיפחת כאחד ורוחצת בדמעות:

– אללי לי ולחיי שמצאתיך בכך! נשמה כשרה, צדיקת שכמותך...

וכשרָוּח לה ואנחנו עוטרים אותו ספרה לנו בגמגום ובאריכות ובדמעות שליש, הכל כדרכנו, דרך הנשים:

היא, כלומר הנפטרת, אשה אלמנה היא, ועזבון מועט נשאר לה מבעלה ובנים אין לה. עוסקת היתה כל ימי חייה במעשים טובים. בצנעה ובענוה היתה מטפלת ביולדות עניות ובבנים נעזבים, ולא אהבה את הפרסום ולא הכריזה על מעשיה. ושתי יתומות גדלה בביתה; על ברכיה ממש גדלה אותן. אחת נשאה זה כבר לאיש והיא יושבת בְנֵיבֶל, יש עיר כזו, וגם אותה — את המספרת — גדלה, בת שנה ומחצה היתה המספרת כשמתו עליה אבותיה והיא, הנפטרה, טפחה אותה, שינה בלילה לא ידעה, חולנית היתה – המספרת – כשהיתה תינוקת, וכמה פעמים ניצלה ממות בדרך נס. אשרי הילד שאמו דואגת לו כשם שדאגה זו לאסופיה. זה כשנה נשאה גם היא – המספרת — לאיש, היא דרה במעונות הקיץ לא רחוק מן העיר, ולא חפצה הנשמה הכשרה להיות למעמסה על הזוג הצעיר ונשארה בעיר, בדירתה שלה, אף כי הפצירו בה היא ובעלה לדור עמהם וחדר יפה ומְרֻוָח הקצו לה.

והיא הולכת ומונה שבחיוה של הנפטרה אחד אחד.

רגילה היתה לבא אליהם ל„קבל נחת" מהם, ולשבת עמם יום, יומים, וגם עכשו, כשקרה לה אסונה, בודאי אליהם נתכונה ללכת, ומפני זה לא דאגו בעלי הדירה לה ולא שמו על לב, כי לא שבה זה ימים אחדים, רגילים היו בזה: ודאי

אצל „בתה” היא. על פי מקרה באה עתה היא, המספרת, העירה. לבה הגיד לה, זה ימים שלשה לבה מציק לה: צאי העירה לראות בשלומה של „אמא”. ולא מצאה אותה בביתה, תמהו גם בעלי הדירה כשאמרה להם, למה באה. כל היום רצה, כמטורפת ממש רצה ממקום למקום עד שלסוף השיאו לה עצה ללכת לבית־העלמין... וכי אפשר הדבר, שנשמה כשרה שכמותה תובל לקברות ואיש לא יטפל בה בקבורתה? היתכן מלפני הקדוש־ברוך־הוא שיתן לצדקית כזו למות בתוך המון זה ברחוב ועל קברה לא תרד דמעה חמה ושם וזכר לא יהיה לה?...

ונמצאה המספרת ממלאה את דברי זליג, כאלו החזירה תשובה על מה ששאל הוא.

וזכתה הזקנה להספד שאין רבים זוכים לו: עומדים היינו כלנו ועינינו זולגות דמעות כאילו הורדנו לקבר קרוב וגואל, ובלב שלם טפלנו בקבורתה של האשה, אשר לא ידענוה ולא שמענו שמעה בלתי היום.

והיתה לנו נחת רוח, כי נשארנו לגמול אתה חסד של אמת. זמן אותנו הקדוש־ברוך־הוא למקום אחד, ועל כרחנו — אין לכחד את האמת — התאספנו לכאן, וזכתה האשה להלויה שהשתתפו בה אינזי׳נרים ורופאים והרב וסתם אנשים מכובדים וישרים. את כולנו זמן הקדוש־ברוך־הוא שלא מדעתנו לשמוע גדולתה של נפש יקרה אחת, שהלכה לעולמה.

יפה אמר זליג: „אין הקדוש ברוך הוא מקפח שכר כל בריה”...

אודיסה. 23. IV, 1919.

„Flottenvorlage".

כשאני מתבונן אל הסטודנטים שבימינו, ורואה כיצד הם טרודים בבנין כל האומות ובתקון כל העולמות, ובראשם ורֻבָּם הם שקועים בפוליטיקה, יש אשר אני מהרהר בלבי ואומר: שמא היה נוח גם להם וגם לאחרים, אלו היו שקועים בהבלי הנוער?

ובזכרוני עולים מאליהם ימים טובים ורחוקים — כשאני עדיין סטודנט בין הסטודנטים בהידלברג היפה והעתיקה, וגם אנו עסוקים בפוליטיקה, אנו „בני הַמוזות" כמו שהיו נוהגים בגרמניה לקרוא לנו.

והשעה שעת הרת עולמות — שעת ההצעה ליצור צי אדיר לגרמניה. כל העתונים מלאים ויכוחים: הללו אומרים „הן" והללו אומרים „לאו". ובית הנבחרים הולך וסוער והדברים מגיעים לידי כך, שהצירים יורדים איש ללחיי חברו. והעתונים מתמלאים שוב ויכוחים: הללו דורשים אותו מעשה לגנאי והללו — לשבח. ספרים גדולים וקונטרסים קטנים, כרוזים, מחאות, גלויי דעת, כתבי פלסתר ודרשות — דרשות עד אין סוף: הללו טוענים והללו קובלים, הללו בונים והללו סותרים.

אין לך אדם בגרמניה שאין לו דעה מִשֶׁלּוֹ בענין ה„פלוטנפורלגה"·
וחכמי הפוליטיקה שבחוץ לארץ אינם פוסקים מלהתבונן אל
הנעשה במדינת מלכותו של וילהלם קיסר· — מתבוננים
וחושבים ומתנבאים עתידות לדור יבוא· ובגרמניה גופה
רַבֵּי המדינה מעמידים פנים כבדים· פולטים מפיהם דברים
הנשמעים לכאן ולכאן, מגלים טפח ומכסים טפחיים. ווילהלם
קיסר עצמו עֲדיין מושל בכיפה, ורואה את עתידותיה של מדינתו
„על רחבי מים" והוא כופה את העם כֻּלּוֹ לאמר: „רוצה אני:"...

ואם גדולי המדינה כך· מה יַעשו ארבעה סטודנטים
צעירים שלא יהגו גם הם „בפלוטנפורלגה" כל היום, ולא אותה
יִראו בחלום לילה? כלום אפשר· שלא בה ידברו בקומם
ובשכבם ובלכתם בדרך אל בית מדרשם, ולא בה ישיחו בפרצם
מן האולם הגדול לאחר השעור?

אם הזקנים מיושבי הדעה עלולים להתלהב כל כך· קל
וחומר אנו הצעירים· נלהבי המח מלמפרע· שכל שעה ושעה,
בכל אודיטוריה ואודיטוריה אופקים חדשים נגולים לפנינו·
ועולמות חדשים, נאים וטובים, נבראים לעינינו במאמר פיהם של
רבותינו גדולי המדע· שתפארת הם לכל באי עולם· ולבותיהם —
אוצרות חכמה ומכמני מחשבה· וכל הגדולים הנפלאים האלה
לפניך יום יום· שעה שעה· וכל הפרוזדרות פתוחים לפניך·
ואתה מוכן ומזומן להכנס גם לטרקלין· ואתה עתיד להיות
הרודה בכל האוצרות והמכמנים הללו להנאתו ולטובת
ולתקונו של כל העולם הגדול· שערי הָאַלְמָוֶת — השערים
הרמים והנשאים — פתוחים לפניך ולבך יפחד וירחב בקרבך·

כי על כן אין מופלא ממך ואין נסתר מנגד עיניך· כלומר: עדיין יש מופלא ונסתר — לגבי רבותיך גאוני העולם· אבל גם הם כֻּלָּם רק לכך נוצרו· כי על ידם ומתורתם יְגֻלֶּה ויגדל כבודך שלך· וכשיזקינו הם יסמכו את ידיהם עליך, ואתה תהיה השליט באוצרות החכמה ובמכמני מחשבתו של האדם· — „האדם" באותיות גדולות·

ובערב· כשאתה יוצא משעורו של קוּנוֹ פִּישֶׁר· ופניו הולכים עמך: זקן צעיר· עינים שֶׁכֻּלָּן רעננה· וגולגולת שֶׁכֻּלָּהּ קרחת· ושערות הכסף הבודדות אשר עליה כאלו מְפַנּוֹת מקום לכל כתרי העולם· ובלבך אתה נושא את מחרוזת המרגליות· שֶׁעָנַד זקן נער זה לראשו של המופלא בבני אדם· וָולפגַנג גֶּטֶה· שלפי דברי המשורר

נָגְלוּ לוֹ סִפְרֵי כֹּכָבִים בְּעָל
וְהָיָה מְסַפֵּר עִם מִשְׁבָּר וָגָל·

ונפשך ספוגה משובת נעוריו של שַׂר השירה וחלום חלומותיו פְּרִידֶרִיקַה תפארת הנשים·—אותה שעה נפתחים לפניך שערי אושר שעוד טרם טעמת ממנו, אבל לך לבדך הוא שמור מאז ומעולם כגן נעול מעולף מסתורין· וכל קְרָבֶיךָ יִמָּלְאוּ מֶתֶק געגועים אין סוף· מֶתֶק געגועים אין שֵׁם· ברגע זה נפשך נמצאת טהורה ומזוקקה שבעתים· וְכֻלָּהּ מסורה לעולם יה — להביא לו את הטוב והיפה כרוכים יחד· וכח איתנים לך, וצר כל היקום מהכיל אותך· ואתה חש· כי צומחות לך „אברות הנשר" ההן· שעליהן חלם פויסט· — אותו פויסט· שגם הוא היה סטודנט בהידלברג היפה והעתיקה·

ופתאם, והנה שוב — ה„פלוטנפורלגה" ונדמה לך וללבך הצעיר, כי אין דבר, אשר ישגב ממך לעשות בשבילה, נקיה מכל שמץ דופי וטהורה כטהרת הקודש היא נראית לך — דמות כל התום והנאצל.

וכך חיינו, כלומר, לא חיינו, אלא מתכוונים היינו לחיות — לפעול וליצור בגבולות החיים גדולי העליליה, הדורשים דעה מרובה והכנה גדולה וקשה קודמת למעשה, וכך חיינו — נהנים ומתגעגעים, פורחים והוגים, מתלהבים ולומדים ושוקדים ומתעמקים, כדי שלא להכנס, חלילה, לפני ולפנים בידים ריקות, אלא מוכנים ומזומנים כהלכה — שלא לְבַיֵּש את רבותינו המאורות הגדולים, שלא לְבַיֵּש את עצמנו בטרקלין, כי לא נִתְקַנּוּ בפרוזדור.

ובכן, כל העולם כֻּלּוֹ וגם אנו, ארבעה סטודנטים, נתונים היינו בכל לב ונפש ל„פלוטנפורלגה".

ומעשה שהיה כך היה.

כשהיינו עיֵפים מעמל היום, או שבכלל לא רצינו להתרחק מן העיר, היינו יוצאים אל הארמון ואל הגן אשר לרגליו לטַיֵּל וליהָנות מן הקסם הגדול אשר במקום הזה, כי על כן הארמון והגן אינם אלא שורה אחת, מזמור אחד ממזמורות המנגינה הגדולה, שנתן הקדוש ברוך הוא לעולמו, — „גרמניה של הרינוס".

ומתוך שיחות נוער היינו נתקלים מדי פעם בפעם בתושבי המקום "הבורגנים הצעירים" ובפרצופיהם של האנגלים, שלא נבראו אלא כדי להכעיר כל חֶלְקָה יפה בעולם.

ופעם אחת נתקלנו בנערה צהבהבת, "בַּאקְפִּיש" שֶׁכֻּלָּהּ תפארת גְּדוֹל והוד פריחה, ועינים לה עליזות וסקרניות, הסופגות לתוכן את כל הנפגש להן על דרכן. הזקנה הזריזה, שֶׁלִּוְּתָה אותה — כפי הנראה, אִמָּהּ — הרגישה מיד במה שעוללה לנו בתה, ונתנה בה עין של רוגז עצור, אלא שגם אחד מששים בגאוה היה במבטה זה.

היא, הנערה, לא היתה היפה בכל הנערות שפגשנו, אבל אלו בא פַּסָּל לבקש לו דמות לנוער בעצם תֻּמּוֹ, שמלאכי אלהים נהנים מזיוו, לא היה מוצא דמות נאה מזו, חן תמים מזה, שהיה שפוך על כל גופה הגמיש.

וכשם שלא ידענו למה ועל מה, כך לא ידענו מי מאתנו היה הראשון לזה, אבל מבטינו נפגשו, — וחמים היו מבטינו, ונהנים היו זה מזה, וכרגע ידענו כי מאושרים אנחנו, משום שיש בעולם נאה זה לב טוב ועין טובה ושמש ברכה.

ודאי כך מביטים זה לזה הַלְּבָנוֹת הצנועים קודם פסח עם שמש אביב.

ובמחשבה תחלה להפגש עם אותה ריבה יצאנו גם למחרת להר הארמון, הפעם לא פגשנוה, אבל כעבור יוֹמַיִם שוב פגשנו אותה בלוית אמה, ושוב נפגשו מבטינו, ראינו, כי דעתה של הזקנה אינה נוחה ממנו, אבל עשינו את עצמנו כאלו אין אנו רואים, ועברנו עליהן בצניעות ובדרך ארץ. והיא, הריבה

הצהבהת הקטנה, הצליפה עלינו את כל אבני החן אשר בעיניה הגדולות והסקרניות, עיני התכלת הַכֵּהָה.

מה לנו ולזקנה, המסתכלת בנו שלא בחבה יתירה? אנו די לנו בעיניה של בתה.

ומכאן ואילך, כשפגש איש מאתנו אותה, היה מספר את הדבר לחבריו, והם היו מתקנאים בו כל היום ההוא.

במשך הקיץ כבר חקרנו וידענו, באיזו שדרה הן בוחרות לְטַיֵּל, ובאיזה יום אין הן באות לְטַיֵּל כלל.

יש שהיתה משפלת את עיניה לקרקע ומקמטת באופן מצחיק את מצחה הבהיר, וסוברים היינו, כי הזקנה הרגישה בנו מרחוק והזהירה אותה עלינו.

ויש שהיתה פוקחת לקראתנו את עיני תכלתה לרוָחה, ואמרנו: היום עלתה יפה לזקנה הַקְּהָוָה שלה.

ועולמנו, עולם החכמה והשירה, נעשה עוד יותר יפה, כי על כן מלאך חביב וטוב עם תכלת עינים וצהב שׂער חופף עליו.

לא היו ימים מרובים ונודע לנו, שֶׁכֻּלָּנוּ, — גם הפילוסוף כבד המחשבה, גם החימאי, העתיד למלא את מקומו של וִיקְטוֹר מַיֶּיר, גם תלמידו של יֶלִינֶק, העומד להיות דימוסתינס בדורו, וגם אני עבדכם, — כֻּלָּנוּ נפשנו קשורה בה, באותה ריבה. והדבר הזה נודע לאיש ואיש מאתנו מפי חבריו, ולא משום שהוא עצמו חש בזה. כלום חש הָאֲדָנִי בכח, המושך אותו אל השמש?

והדבר היה פשוט ומובן מאליו כל כך, עד כי לא היינו מתביישים איש מפני חברו.

את שמה לא ידענו, אף לא ידענו האיך אפשר לדעת אותו. היא היתה יפה, ודי לה וגם לנו. עיניה אומרות, כי בשעה שהן נתקלות בנו יש לה קורת רוח — וזה היה אשרנו. נדמה לנו, כי באחרים חוץ ממנו אין היא מסתכלת כלל, ואם היא מסתכלת, הרי מבטה כל כך קר. ומה לנו עוד?

ושאלת הצי מנסרת והולכת בעולמה של גרמניה, וכל העתונים מלאים ויכוחים, וכל הלבבות סוערים, וגם אנו, ארבעה סטודנטים, גדולי עולם לעתיד, עסוקים בה — עד שפגעה בנפשנו.

פעם אחת בערב, כשעלינו בהר הארמון לראות ולהֵראות, והנה היא, הצהבהבת, לקראתנו. אמה אין אתה, אלא — אוי לעינינו, שכך רואות! — שני בחורים נאים, לבושים מַדֵי מַלָּחִים, מלוים אותה, והיא מאירה להם את פניה העדינים. בנו לא הרגישה, אלינו לא הביטה, ועלינו לא ירדה אף אבן אחת מאבני החן אשר בגולות עיניה. הדבר מובן: מה תעשה נערה קטנה, שלא יִשָּׁבֶה לבה? לבה של גרמניה כֻּלָּהּ נִשְׁבָּה ל„פלוטנפורלגה"...

עולמנו לא חָשַׁך בעדנו, אבל נתרוקן מאליו. טיולנו נעשה גם הוא מיותר מאליו. כדי שלא נתקל בה שוב סרנו מן השדרה ההיא, ומבלי דַבֵּר דבר שבנו לבתינו.

ולמחרת הודיע קְנְט שלנו, כי בעיניו ממש ראה אותה ושני המלחים מימינה ומשמאלה. נפשנו דאבה למשמע אזננו, אבל בלב תמים סלחנו לריבה הקטנה הצהבהבה. אין שום בריה יכולה לעמוד בפני „הכתונת הכחולה". נודע לנו, כי

וילהלם מצא עֲרְמָה יפה להטות לרצונו את כל נגב גרמניה: שְׁיִט צי קטן בנהר הרינוס, ומשם בֵּנֵיקר עד מַאנְהֵים. להידלברג לא בא הצי, אבל המלחים באו גם להידלברג, וכל מקום אשר דרכה כף רגלם של בעלי „הַכֻּתֳּנוֹת הכחולות" נחלה הצעת החוק על דבר הצי נצחון גמור. מי הלב אשר לא ילך שבי לפני הַסַּפָּנִים?

ובו ביום מצאנו שם נאה למלאך החביב בעל תכלת העינים וצהב השער, שנסתלק מעלינו: — „פלוטנפורלגה"...

והימים התחילו פוחתים והולכים. הערבים נעשו קרים והגשמים — תכופים. הערמונים הזקנים עמדו כל ימות האביב ליד שער הארמון שורות שורות, כפתם רעננה, פרחיהם מרובים, ומראיהם כמראה אבות ישישים, אשר ברכם אלהים בבנים ובני בנים סוככים בצלם. עכשו התחילו עליהם נושרים וגז נזרם. גם אנו החלונו מונעים את רגלינו מגן הארמון ונעשינו מצויים יותר אצל גן העיר. כלומר: לתוך הגן היינו נכנסים רק לעתים רחוקות, כי כבדו ממנו ששים האגורה דמי הכניסה, ולכן מטַיְּלים היינו לאורך „רחוב הצרפתים" ומזינים את אזנינו ממקהלת הַכַּנָּרִים אשר בגן.

מן „הפלוטנפורלגה" נואשנו.

ופעם אחת לפנות ערב ואנו מְטַיְּלִים כדרכנו בין השדרות — והנה סמוך לגן ספסל ארוך, ושתים נשים יושבות עליו. רגע — אחד והֱישרנו את פעמינו אל הספסל, בקשנו רשות לשבת וישבנו

גם אנו, שתי הנשים הלא הן — הזקנה ובתה „הפלוטנפורלגה” מודעתנו.

די היה לנו מבט אחד מעיניה — ונפשנו שבה למנוחתה.

זו היתה ההזדמנות הראשונה להתודע לנערה. ידענו, כי אי אפשר לנו להחמיץ הזדמנות זו. אבל האיך?

שעירים שובבים מרקדים בעיני הריבה. מה פירושם? — נִתְּנָה רשות למעשי שטות, וגם בנו נכנסה רוח שטות, כלומר: לא נכנסה, אלא שהיתה תמיד במעמקי לבנו ואורבת לרגע הראוי לְהִגָּלוֹת.

צריך להסב אלינו את לבה של הריבה ויהי מה. והכנורות אומרים שירה — פּוֹפּוּרִי ממנגינת פויסט.

— מזמור זה מהיכן? — הִתַּמֵם ושאל הפילוסוף שבחבורתנו
— אחד ממזמורי „טְרַאוִיַאטַה”.
— לא, כי מ„שמשון ודלילה”.
— חס ושלום! מ„טאנהויזר” הוא זה.
— לא מ„טאנהויזר”, אלא מ„טריסטאן ואיזולדה”.
— לא מזה ולא מזה אלא מ„נורמה”.
— עתה הכרתי! — פוסק בוּזֶן שלעתיד לבוא: — מזמור זה מִשֶׁל מֵאִיר בֶּר הוא.
— חלילה, מִשֶׁל הלוי הוא זה.
— לא באלפא רבתי, — מִשֶׁל רובינשטין.
— ערמתנו עמדה לנו: היא, הריבה הקטנה, הסבה את פניה אלינו.

אנו מוסיפים לגבב שטות על גבי שטות, ועינינו מתגנבות להציץ לתוך עיניה, ואנו רואים, כי אמנם עמדה לנו ערמתנו.

גם הזקנה מקשיבה לויכוחנו, אלא שמריסי עיניה שלה נִכּר, כי מימיה לא ראתה כנופיא של שוטים והדיוטי הדיוטות כמותנו.

ערומה ממנה בתה הקטנה. לבה הקטן, לב ריבה יפה ונאה, מגיד לה שטות זו מה משמעותה, וניצוצות אבני החן שבעיניה מעידות כמאה עדים על שפתיה, כי בחזקה הן עוצרות את צחוקה הפורץ לצאת.

— אבל, אדוני, —חורץ אנכי,—לא הוא ולא מקצתו: מזמור זה הוא מִשֶׁל פויסט, שֶׁחִבֵּר... שחבר... המשורר הגרמני הגדול — שִׁילֶר!

— לא שִׁילֶר, כי אם הַינֶה, — מקפחני חברי.

— לא זה ולא זה, — טוען הפילוסוף, — וִילַנד חִבֵּר את פויסט.

נמצא גואל גם לְלֶסִינְגְ.

עיניה של הזקנה קופאות בחוריהן. אלו סִפְּרוּ לה, כי יש בעולם אספסוף של סטודנטים הדיוטות כאלה, לא היתה מאמינה.

ו„פלוטנפורלגה" הפקחית עוד מעט ותפרוץ בצחוק.

ועדיין אנו מדַיְנים זה עם זה: האחד קורא בשם אוּלַנְד, השני נוטה לְהֶרְדֶר, ובא השלישי וחקרו ונתן את פויסט במתנה לזַ'ן פַּאוּל.

הסו! — השתיקנו פתאם ממלא מקומו של יֶלִינֶק, — עתה נזכרתי; פויסט זה חִבְּרוֹ — קוּנוֹ...

כאן נרתעה הזקנה ממקומה, סטודנטים, שאינם מבחינים בין מאיר בֶּר ורובינשטין, הכורכים יחד את שילר והינה את וילנד ואולנד, — את הכל נשאה בדומיה, לַכֹּל סלחה במנוחה, אבל בת הידלברג היא, על אֶכְּסֶלֶנְץ קוּנוֹ פִּישֶׁר גאותה, ואין עוד בלבה סליחה ומחילה...

וברגע שכחה את נמוסיה הטובים של „בורגנית זעירה", קפצה ופתחה בזו הלשון:

— אַבֶּער מיינע הערערן!... מנגינה זו חִבֵּר גוּנוֹ, ואת פויסט כתב גֶּטֶה, ואולם את הפירוש היותר יפה, את הפירוש היותר נכון לפויסט כתב קוּנוֹ פישר, אֶכְּסֶלֶנְץ קוּנוֹ...

וכאן קפצנו גם אנו, הסירונו בכל יראת הכבוד את כובעינו מעל ראשינו, השתחוינו לזקנה בענוה והודינו לה בהכנעה על דבריה.

וכיון שהודינו לה באנו עמה, כמו שאומרים עתה, במגע. וכיון שבאנו עמה במגע, הרי נמצאה לנו האמתלא אשר בקשנו. וכיון שנמצאה לנו האמתלא אשר בקשנו, החלונו לדבר. וכיון שהחלונו לדבר עם הזקנה, לא פסקנו עוד עד שהתודענו גם לה — ל„פלוטנפורלגה", וזה העיקר!

כעבור ימים אחדים ואני יוצא מבית הכנסת — ראש השנה היה אותו יום — ונפגשתי שוב עם „פלוטנפורלגה" ואמה. אף הן יצאו מבית הכנסת. ואז התחילה לי שנה טובה וברוכה. הלואי, אני אומר, ותהיה גם שנתם של הסטודנטים שבימינו כמותה! —

